

במה ללומדי התורה - רמת שלמה

ערש"ק י' כסליו תשע"ז

מאמרים

קושיא

הערות לפרשת השבוע

הערות לדף היומי

תגובות

עומקא דפרשה

התנחל לחברות או שיעור
קובעי
עיתים

פרשת ויצא

גליין
שמ"ג

הבהרה

היות ולאחרונה עולים בבמה חשוכה זו נידונים שיש בהם תוצאה להלכה ולמעשה, נתבקשנו להעיר שאין בפרסום הנידונים משום נתינת גושפנקא למסקנות, וההלכה למעשה מוכרעת ע"י גדולי ההוראה המוסמכים.

כשרות הדגים

הרב עזרא ניסן

הנה מכיון שראיתי שרבים מוטרדים מסוגיא זו של כשרות הדגים אודות הפולמוס שיצא לאחרונה אבוא להציג בקיצור את עיקרי ושושי הדברים הנידונים, ועיקר דברי במאמר זה הולך וסובב על קונטרסו של הגאון רמ"מ לובין שליט"א. הנה נדון זה מתחלק בעיקר לג' חלקים. (א) האם מהני טביעות עין בדג פילה כאשר מגיע לפנינו כשאין בו ראש ושדרה ומקולף מעורו כך שא"א לבדוקו בקשקשיו, והיינו האם יכול אדם לומר מכיר אני בחתיכה זו שהיא מדג פלוגי כשר וסגי בזה. (ב) האם אפשר עכ"פ בדיעבד לסמוך על רוב או חזקה ולומר שדג שהגיע לפנינו ממפעל כשר [ארוז בחותם בתוך חותם כנהוג] יש בו חזקה שהוא כשר או עכ"פ יש לומר שפרש ממקום קביעות של רוב דגים כשרים שיש במפעל. (ג) האם יש מצות עשה לבדוק כל דג [והאם סגי בבדיקת בתי קשקשת במקום שגילחו במפעל את הקשקשים]. ועתה נבוא לדון ולהשיב על ראשון ראשון. (א) הנה בקונטרס הנ"ל בחלק הראשון האריך הרבה בסוגית הגמ' במס' ע"ז דף ל"ט ודף מ' בענין טרית שאינה טרופה ובדברי הראשונים שם והעלה במסקנא ברורה דכל שאין ראש ושדרה א"א לסמוך על טביעות עין. ולענ"ד יש לדון ולהשיב על דבריו שם, אלא שאין בכוונתי לדון כאן בענין זה כלל ואני רואה לנכון להאריך בזה מכיון שיתכן שבאמת במציאות האדם טועה לחשוב שהוא מכיר את הדג ושמה יש דג אחר דומה לו וכפי שטענו הטוענים שיש דג דומה לדג "המושט" וכדו', וגם יש צורת חיתוך במפעל זהה כך שגם אם יחתך דג טמא יראה כטהור, וכאמור איני נכנס כעת לדון בזה וגם מבחינת המציאות איני בקי בסוגי הדגים, אלא שמ"מ לענ"ד יש לדון לסמוך על חזקה ורובא וכפי שיבואר להלן.

ב) האם יש לסמוך על רוב

הנה ז"ל לפי מה ששמעתי דבמפעל של הדג הטהור כאשר יש שם כשרות טובה רוב הדגים שבמפעל הם טהורים [ואפי' כבר בספינה עוד קודם שבאו למפעל יש רוב] וזה מסתבר שבמפעל המייצר למשל דג "מושט" אינו מעונין לשווק דג אחר שהרי כל יעדו הוא לשווק סוג דג זה ואם ישווק דג אחר מרע לאומנתיה וקיי"ל אין אומן מרע אומנתיה, ובפרט שמשגיחי כשרות לפעמים מסתובבים שם וכו' ורואים הנעשה. ובאמת שמפעל המייצר דג מסוים יש לו גם חזקה שהוא משווק דג זה וכפי שיבואר להלן דאיתא בראשונים שאפשר לסמוך על חזקה זו לבד, ואי"ה לקמן יתבאר. אלא שגם אם נחשוש שמא בכל זאת נשתרבו דגים טמאים למפעל מ"מ זה ברור שהרוב הקבוע שם הוא רוב טהור שהרי הדגים עוברים מיון עוד קודם שנכנסו לאותו מפעל, וברור שהמפעל מכניס אליו את המין שברצונו לשווק, ולכן הגם שכפי ששמעתי גם במפעל עצמו עדיין קיים מיון, מ"מ הרוב כבר נקבע שם בכשרות, וקיי"ל כל דפריש מרובא פריש.

[ומה ששמעתי שיש שרצו לדון דהוי רוב הבא ע"י מעשה וכך דרבינא בבכורות (דף כ'), זה טעות, דרק ברובא דליתא קמן אמרינן כן, וכך דהתם דרוב מתעברות ויולדות, ובה יש סברא דכיון שבהמה צריכה הרבעה לפעמים וכמ"ש תוס' שם, לכן כיון שאפשר שלא הרביעיה בעליה, זה מגרע ברוב, אבל רוב דאיתא קמן וכך דט' חנויות וכו' פשוט שהוא ענין של מציאות שלפנינו דאמרינן דכל דפריש משם מרובא פריש, ולעולם בט' חנויות היה מעשי ידי אדם שהביאו את הבהר לחנויות ואולינן בתר רוב בפריש, והכא בענינו פשוט וברור דחשיב רובא דאיתא קמן כיון שיש חזקה ברורה שמפעל המייצר דג "מושט" למשל מביא

למפעל דג מסוג זה, ולעולם יהיה שם רוב טהור ודו"ק].

ובקונטרס הנ"ל (עמ' י"ד - ט"ז) יצא לחדש דא"א לילך אחר רוב בדגי פילה חתוכים שאין סימניהם ניכר, והוציא כן מהמשנה בע"ז (דף ל"ה ע"ב) ומרש"י שם, דמבואר שם במשנה שאסרו חכמים לקנות מגוי דג הנקרא "חילק", וביאר ברש"י שם שהם מיני דגים טהורים שאין להם סימן ואסרו אותם חז"ל כיון שהדרך שעולה עמהם דגים טמאים הדומים להם, ולכן חששו אפי' לאחד מאלף שעולה עמהם דומה להם ולא ניכר. והגאון בעל הקונטרס הנ"ל פירש דאותה גזירה שייכת ג"כ "בטרית טרופה" השנויה במשנה שם, והיינו חתיכות דגים שאינם ניכרים בסימניהם, וחיישינן מדרבנן (מלבד הספק דאורייתא שיש בהם) שמא מעורב שם גם חתיכות של דג טמא. ועשה שם סמוכין לזה גם מפסקי הרי"ד ע"ש. וכתב כן גם משם החזו"א זצ"ל.

ולפ"ז יוצא דמדרבנן גזרו שלא ללכת אחרי הרוב כאשר קונה מגוי חתיכות דגים ("כפילה") וכן אין לילך אחר חזקה, דמדרבנן גזרו ע"ז והחמירו. וממילא לדבריו כאשר קונה אדם דג בלי סימנים של קשקשת אינו יכול לאוכלו. ונראה שחשש גם כאשר יש השגחה על הדג (וכפי שהודפס על הכריכה בקונטרס הנ"ל שיש הכשרים שבדקים סימני טהרה רק במספר דגים כמדגם, וממילא לא סגי בזה דא"א לילך אחר רוב מגזירת חז"ל).

ולענ"ד בנידון דידן יש לסמוך על הרוב, דנהי דגזרינן כנ"ל מ"מ הכא שאני דהדג מגיע ממפעל מיוחד (עם השגחה) המשווק במיוחד דג מסוים מסוג כשר, ועובדי המפעל הם אומנים מקצועיים הבקאים בסוגי הדגים ויודעים למיינם היטב, וככה"ג שהאומן מיינמם מבואר בש"ס שם להדיא דכשר. דגרסינן התם (דף ל"ד ע"ב) ת"ר מורי"ס אומן מותר ר' יהודה בן גמליאל אומר משום רחב"ג אף חילק אומן מותר. ע"כ. ופירש רש"י שם שכל האיסור של "חילק" (דג טהור כנ"ל) מפני שעולה עמה דג טמא שאינו ניכר, "והאי חילק אומן, כיון דאומן הוא ובקי בדבר מבדיל הימנה, משום דלא חשיב טעמא ומקלקל ליה לסולתנית" עכ"ד וע"ש.

ובקונטרס הנ"ל כתב דברמב"ן מבואר שת"ק דברייתא הנ"ל פליג וס"ל שאין לסמוך ע"ז שאומן לא מרע אומנותיה. והוסיף וכתב דהר"ף והרמב"ם והרא"ש לא הזכירו הך היתרא דאומן, ומכאן זה הוציא הלכה למעשה שאין לסמוך על חזקה של אומן לא מרע אומנותיה בזה ויש לחוש מדרבנן מכאן הגזירה הנ"ל. ולענ"ד דברים אלו הם נגד מרן הב"י, ובפירוש כתב בבית יוסף (יור"ד סימן קי"ד סעיף י') וז"ל, חילק אומן מותר, ופרש"י כיון דאומן הוא, ובקי בדבר, מבדיל התערבות הימנה וכו', ולא ידעתי למה השמיטו הפוסקים זה, ואולי משום שאין דגים הללו מצויים ביננו לא חשו להאריך בהם עכ"ל. והרי דברי מרן הב"י [שקיבלנו הוראותיו גם מה שכתב בב"י כנודע] בררו ומללו דהפוסקים השמיטו זה הדין רק משום שאינו מצוי, אבל פשוט שהלכה למעשה כך שסמכין על מיון האומן. וכ"פ המאירי (ע"ז דף ל"ד) בפירוש שהקונה מאומן לא חושש לגזירה זו (וגם הרמב"ן שהבין שת"ק חולק לא כתבו לפסק הלכה) ומי יבוא לערער על פסק הבית יוסף והמאירי. והגם שבדרישה שם נראה שצידד בזה מ"מ כיון שהוא מילתא דרבנן בודאי יש להקל ולסמוך על הבית יוסף והמאירי.

ומלבד זאת משמע עוד בב"י שם דגם בכלל לא נאמר גזירת חז"ל אודות חתיכות דגים שא"כ לא היה כותב שאין דין זה מצוי ביננו, שהרי חתיכות דגים מצויין ודו"ק.

האם יש לסמוך על חזקה

בשיבולי הלקט (ח"ב סי' ל"ז ד"ה דגים קטנים) כתב בשם התור"ד וז"ל, חביות הבאות מלאות טונינא (דג כשר, כנראה טונה) כיון שנוכל להכיר הראש והשדרה כולן הן מותרות, ולא חיישינן לדג טמא, ואע"פ שיש חביות שאין שם ראש יש להתיר משום חזקה, שחזקה יש לנו שאינם עושים שם אלא מטונינא ולא מדג טמא, כדאמרן מכריז ר' אבהו בקיסרי קרבי דגים ועוברן ניקחים מכל אדם חזקתם אינם באים אלא מפילוסא ואספמיא עכ"ל. וביאור דבריו שאם יש ראש ושדרה אשר נוכל ע"ז לזהות את הדג הטהור יש לתלות שכל החתיכות בחבית מזה והכל טהור [מזה קצת משמע שכשאפשר צריך לבדוק וכפי שיבואר לקמיה], אמנם אם א"א לזהות וכגון שאין ראש מ"מ יש להתיר כיון שבא בחבית ממקום שממלאים אותה בטונינא וחזקה שאין עושים שם רק דג זה. והרי מבואר יוצא מכאן היתר גם לנ"ד שמפעל המייצר דג כשר משווקו ארוז וחתום [וצריך לצאת בב' חותמות הן מצד תקנת חז"ל וכמבואר ביור"ד סי' קי"ח, והן מצד מה שאנו רוצים כעת לסמוך על חזקה שבא מאותו מפעל כשר] יש

לסמוך בזה על חזקה.

ובבית יוסף (סימן פ"ג) הביא דברי השיבולי הלוקט הללו ללא חולק, ומדשתיק ש"מ שהסכים לזה, וקיבלנו הוראות הבית יוסף גם מה שכתב בספרו הארוך כנודע. ובקונטרס הנ"ל (עמ' כ - כ"ב) יצא לחדש דשאר ראשונים פליגי על תור"ד הנ"ל המובא בשיבולי הלקט, וכתב דהתור"ד אויל לשיטתו דפירש שם (ע"ז מהדורא תליתאה עמ' מ') דמה דאמר ר' פפא דהלכתא שצריך שיהיה ראש ושודרה ניכר של כל דג ודג, היינו שצריך שיהיה ראש ושודרה כנגד כל מספר החתיכות (כנראה לפי איך שאומד האדם בדעתו שלכמות הזו והזו של חתיכות צריך שיהיה כך וכך ראשים ושודראות) וכיון שהראש והשודרה ניכרים שהם של דג טהור כל החתיכות מותרות, דאנו תולים מסתמא דמילתא שנחתכו חתיכות אלה מהדגים האלו שלפנינו, ולא חיישינן שבאו כאן חתיכות אחרות של דג טמא, עכת"ד תור"ד. וכתב בקונטרס הנ"ל דחזינו מהתור"ד אינו מצריך להשוות את החתיכות ממש ולראות שהם מתחברים ותואמים לדג אחד, אלא מסתמא אנו תולים בחזקה לומר שחתיכות אלו שייכים לראש זה כיון שהכל כאן יחד לפנינו, ולשיטתו כתב התור"ד דאפשר גם לסמוך על חזקה של חבית הטונינא כנ"ל אפי' שאין לנו בירור גמור ומוחלט.

ולפ"ז כתב שם בקונטרסו דשאר הראשונים והש"ע פליגי על התור"ד, דהש"ע (בסימן פ"ג ס"ד) פסק וז"ל, מצא חתיכות דגים ויש באחת מהם קשקשת אם **החתיכות מתאימות** כולם מותרות, חזקה מדג אחד באו ואם אינם מתאימות את שנמצאו בהם קשקשים מותרות והשאר אסורות עכ"ל, ומה שהצריך הש"ע הראשונים שהיו החתיכות מתאימות מוכח שהצריכו בירור גמור ומוחלט, ולפ"ז אי אפשר לסמוך על חזקה בעלמא, וא"כ לש"ע אין את ההיתר של חזקה כנ"ל. ולענ"ד אין דברים אלו מוכרחים כלל ולאחר המחילה נראה לי ד"ל דאפא מסתברא, והיינו שאפשר שגם הש"ע יודה לתור"ד שאם היו חתיכות דג לפנינו וראש ושודרה עמיה ומכיר בט"ע שהראש מדג טהור סגי בזה ויש לתלות דהחתיכות שייכות לזה הראש והכל טהור, [וכן משמע ברמ"א שם למעיין היטב שם ובש"ך סק"ו וצ"ע], וכל מה שהצריך הש"ע לדמות ולהתאים את החתיכות זה דוקא במקרה שהיה קשקשים על חתיכה אחת, ובה דוקא צריך להתאים את החתיכות, ד"ל דבמקרה כזה גרע טפי, דיש כאן ריעתא דבחיכה זו יש קשקשים ובאחרות אין, ולכן אין לתלות מסתמא ולומר חזקה שכל החתיכות שלפנינו הם מדג אחד, ורק אם נשווה את החתיכות ויתאימו כולם אז יש ראייה מאותה חתיכה שיש בה קשקשת שהכל טהור, אבל כאשר יש כאן ראש של דג טהור וחתיכות בצידו (שסכ"ה נראה דג אחד) אפשר שגם הש"ע יודה לתור"ד שא"צ השוואת החתיכות, ודוק היטב כי זה סברא נכונה היא בס"ד. [ובבית יוסף הלא באמת הביא את דברי התור"ד שאם היה דג גדול בראש ושודרה שהם ניכרים בט"ע מותרים כל החתיכות. ובב"י הגירסא "חבית" וראיתי כבר שיש שהגיהו "חתיכות" וכנ"ל ודו"ק].

ומעתה י"ל דשפיר ס"ל לש"ע ושאר את סברת התור"ד שיש לסמוך על חזקה וכנ"ל. ובאמת שמלבד מה שכתבתי יש להשיב עוד על עיקר טענת בעל הקונטרס הנ"ל, שגם אם נתפוס שאין לסמוך על סתמא שהחתיכות שליד הראש הטהור הם ממנו, מ"מ י"ל דחזקה של חבית הבאות מאומן עדיפא טפי כיון דאומן לא מרע אומנתיה ודו"ק. ועכ"פ א"א לומר דבב"י הביא את דברי התור"ד בשתיקה ללא חולק, ובש"ע פסק דלא כוותיה, והגם שמצינו כהנה שחזר בו הש"ע ממה שכתב בב"י כאן שאנו דנים מכה השערה בעלמא לומר הפוך א"א לומר כן ובפרט שכבר נתבאר בסברא דשפיר מודה הש"ע לכל דברי התור"ד.

ומה שכתב בקונטרס שם (עמ' כ"ב) דדברי התור"ד מיירי שמתעסק רק אם הדג הטהור אבל במפעלים היום שייך שהתעסקו עם עוד דגים, הנה בתור"ד (מהדו"ק דף ל"ט א') כתב בפירוש דבקיסרי משתכחי דגים טמאים ואפ"ה סמך ר' אבהו על החזקה, עיין שם כי קיצרתי. ומשמע מזה דגם כאשר יש באזור דגים טמאים אם יש חזקה שהדגים הנאכלים במקום זה טהורים אפשר לסמוך על זה. ובקונטרס שם כתב דאפי' שהיו בקיסרי דגים טמאים מ"מ חזקת קרבי הדגים הבאים לשוק שבקיסרי שהם באים ממקום טהור, ואין בשוק שם דגים טמאים, אבל באופן שימינו שמצויין בשוק (או במפעל) גם דגים טמאים מנא לן שמועיל חזקה. **ולענ"ד** יש להשיב על דבריו בזה מלשון הש"ע דקאמר ר' אבהו דשרי ליקח מקיסרי קרבי דגים **מכל אדם** כיון שחזקתם שבאים ממקום טהור, ומשמע שאינו דוקא במקום מסוים של שוק אשר לשם מגיע רק הדג הטהור. ואמנם באמת עדיין יש לחלק ולומר דבקיסרי כל אדם לא מגיע אצלו רק דגים ממקום טהור שכן מנהגם לדוג מאספמיא, אבל בב"ד י"ל דסו"ס עולה בחכתם גם דגים טמאים מהים ורק שאח"כ ממיינים. אלא שש"מ י"ל דהחזקה היא על **השיווק** שהם משווקים רק דג טהור ויש חזקת אומן שלא מרע אומנותיה וממין היטב, ולפ"ז ה"נ י"ל שבמפעל המייצר פס יצור של דג טהור החל מהמיון והחיתוך ועד האריזה בב' חותמות י"ל דחזקת מפעל זה שהוא משווק דג טהור, וזאת אע"פ שמצוי אצלו גם דג טמא ודו"ק. ומ"מ גם **אם נבוא לחוש שהשתרבו דג טמא או שלא מיינו טוב מ"מ איכא חזקה כלפי הרובא עכ"פ, והיינו שיש חזקה שהרוב שם טהור, וממילא כל דפריש מרובא פריש וכנ"ל.** [ומה שמציין שם לאורחות רבינו ח"ג אות כ' כא', לאחר העיון שם ראיתי שרבינו ירושלים בזמן החזו"א התירו לסמוך על נאמנות על בית חרושת שכותבים טהור, וגם רבני אמריקה. והחזו"א צ"ל החמיר בזה מאד שלא לאכול דג פילה עיי"ש. הנה מלבד מה שגיליתי שם עדות שרבינו ירושלים דאז התירו, מסתברא לי דגם החזו"א שאסר לאשתמטותיה כל דברי הב"י הנ"ל, אלא דהתם מיירי **שהבית חרושת** כתב דג כשר כפי שכתוב בספר שם, ועו"ז לא סמך החזו"א ואולי חשש שלא חשיב חזקה כ"ז שלא ברור מה קורה במפעל דאז, אבל בימינו כאשר יש הכשר מהודר וגם פיקוח גדול ומיכשור משוכלל אולי גם

החזו"א יודה להיתרא ודו"ק].

האם יש מצות עשה לבדוק.

ג) עתה נבוא לדון בדין המצות עשה לבדוק את סימני הדג ויעוין בזה בחינוך מצוה קנ"ג שהביא שם דעת הרמב"ם שיש מצוות עשה לבדוק בסימני הדגים והבהמות מקרא וכו', והרמב"ן פליג ע"ז ודעת החינוך כהרמב"ן שאין כאן מצות עשה, ועיי"ש במנח"ח שלמד בדעת הרמב"ם שיש עשה גמור והיינו אם לא בדק בסימנים אף אם נמצא טהורה מ"מ עבר בעשה זו ויש עוד שהבינו כן בר"מ. ויש להאריך בענין זה ואני מקצר. ובשו"ת הריב"ש (ס' קצ"ב) דן בענין עופות טהורים, וכתב בתכ"ד בפשיטות כדעת הרמב"ם שיש מצות עשה לבדוק והוסיף דכיון שהתורה ציותה לבדוק בסימנים א"כ גם כשיש ספק ספקיא לטהר וממילא יש רוב צדדים לטהר עם כל זה צריך לחוש למיעוטא ולבדוק מחמת ציווי התורה לבדוק.

ושמעתי מאברכים רבים שדנו מחמת דברי הריב"ש האלו לומר דלא סמכינן על רוב בנ"ד דהיינו שגם אם נבוא לדון כנ"ל שיש רוב וחזקה לומר שדג פילה שבא לפנינו (ממפעל כשר) הוא טהור מ"מ לפי דברי הריב"ש יש לחוש למיעוט ומחמת עשה שציותה תורה לבדוק וכל שא"א לבדוק בסימני הדג כאשר הוא פילה בלי קשקשים (או רק עם בתי קשקשים למאן דלא סמך ע"ז) הדג אסור באכילה.

ולענ"ד אין זה נכון דהנה ברמב"ם (מאכ"א פ"ח י"א) כתב וז"ל, בשר הנמצא מושלך בשוק הלך אחר הרוב וכו' זהו דין תורה וכבר אסרו חכמים בשר הנמצא בשוק (מדין בשר שנתעלם מהעין) וכו' עכ"ד, וסתמא דמילתא מיירי גם כשלא ידוע אם בשר זה הוא מבהמה טמאה או טהורה, ואפ"ה שרי מהתורה מדין כל דפריש מרובא פריש. ועל כרחך דכל דין בדיקה בסימנים, שציותה תורה זה רק במקום דאפשר לבדוק אבל היכי דאין סימן כלל סמכינן ארובא דפריש. ואף המעיין בריב"ש עצמו יראה דמיירי התם בעוף שהוא לפנינו ושאונו מסופקים בסימניו של זה, ובה אמר הריב"ש שא"א להתייר מכה ספק ספקא שהעוף טהור ואע"פ שסו"ס הוא רוב צדדים להתייר, דמ"מ יש לחוש למיעוט כיון שהתורה ציותה לבדוק בסימנים, והיינו דזה גופא רצון התורה שלא נאכל בע"ח שלפנינו עד **שנכיר בסימניו שהוא טהור ודאי** וכל שאינו מכיר ואינו יודע לזהות ע"פ סימן באופן ודאי לא קיים רצון התורה. אבל באופן שפירש איזה חתיכה מרוב חתיכות שהן **ודאי** כשרות וכגון ברובא דאיתא קמן בזה שפיר יש לילך בתר רוב הכשרות בודאי כיון שאין בחתיכה זו שום סימן, והן אמנם שאם יש סימנים יש להצריך לבדוק לשיטת הריב"ש דסו"ס אפשר לבדוק ודו"ק.

ובקונטרס הנ"ל (עמ' כ"ג - כ"ד) ראיתי שג"כ כתב לצדד כעין סברא זו שכתבתי ומ"מ דחה ורצה להוכיח מהריב"ש דגם כשא"א לבדוק בסימנים נמי לא אזלינן בתר רובא, והוכיח כן ממה שכתב הריב"ש להוכיח דבריו מהך דחולין נ"ט דאמר רב חסדא היה מהלך במדבר ומצא בהמה שפיה גמום ופרסותיה חתוכות (ולכן א"א לבדוק בסימנים) בודק בבשרה אם מהלך שתי וערב בידוע שהיא טהורה ובלבד שיכיר ערוך (ויודע שבהמה זו אינה ערוך, שערור ג"כ בשרו שתי וערב), וקשה דערוך הוא מיעוטא וניזיל בתר רובא שאינו ערוך וממילא תהא בהמה זו שבשרה שתי וערב טהורה, ומה מוכיח הריב"ש דלא אזלינן בתר רובא בדין בדיקת סימני טהרה. וכתב הקונטרס הנ"ל דמוכח שכשאין סימן ג"כ אסור לסמוך על רוב, שהרי כאן מיירי בבהמה שפיה גמום וכו' ואין בה סימנים כלל ואפ"ה לא סומכים על רוב.

ולענ"ד פשוט שמה שיכול לבדוק ע"י סימניו שתי וערב בבשרה, חשוב לסימן, ומה שאינו מכיר ערוך הלא יש אחרים שמכירים ערוך, וא"כ חייב לברר מה הבהמה אשר לפניו ולא דמי לדג בלי סימן כלל. ומה שכתב שם שסימן שתי וערב אינה מהתורה, זה אינו משנה כלל דסו"ס יכול להכירה.

מסקנת העולים:

ע"פ כל הנ"ל יוצא שהקונה דג שיצא ממפעל כשר בכשרות מהודרת ארוז בב' חותמות [שנארז במפעל עצמו] יש לסמוך על חזקה שנעשים שם דגים טהורים, ואף אם נבוא לחוש לאיזה מיעוט שהשתרבו שם, י"ל דפרש מרוב דגים הכשרים שם [ואין לתלות ברוב אחר מהשוק אם נארז בב' חותמות במפעל], וכל זה כשהדג בלי עור וא"א לבדוק הקשקשים, אבל כשיש עור ויש אפשרות בדיקה יש לבדוק הקשקשים לצאת ידי שיטת הרמב"ם והריב"ש שציותה תורה לבדוק בסימנים ולא לסמוך על רוב וחזקה.

וכאשר יש עור שגילחוהו מהקשקשים יש לבדוק את בתי הקשקשים, והגם שיש מי שפסק דלא מהני בדיקת בתי הקשקשים, מ"מ יש אחרונים שכתבו דזו בדיקה וסימן מעליא [עיין דרכי תשובה ס' פ"ג סק"ז] ולכן כשיש עור על הדג יש לבדוק וכמ"ש.

"חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי"
רבי אבא קליינרמן

בתנא דבי אליהו (רבה, פרק כ"ה) איתא, **"כל אחד ואחד מישראל חייב לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב"**.

הנה כדי שהאדם יזכה שיהיה למעשיו מגע ושייכות למעשי האבות אברהם יצחק ויעקב, הוא חייב להתבונן במעשיהם וללכת בדרכיהם. ואע"פ שדרגת האבות נשגבה מאוד, מ"מ צריך שיהיה לכל אדם באיזה דרגה שהוא איזה מגע ושייכות למעשים הללו.

והנה בפרשה הזו מובא באריכות גדולה דרכי הנהגתו של "בחיר האבות" יעקב אבינו ע"ה בבית לבן הרשע, איך התנהג והתעלה שלא ללמוד ממעשיו הרעים, ובבית הרשע הזה הקים ובה את כלל ישראל והעמיד את שבטי קה שהם הבנין והיסוד של כלל ישראל.

יעקב הזדכך והתעלה בבית לבן

ובאמת יתכן לומר שהסיבה שזכה יעקב אבינו להקרא "בחיר האבות", היתה דווקא משום זה שעמד בבית לבן בכפיפה אחת עם הרשע במשך עשרים שנה, ועמד בגבורה יום יום בנסינות הגדולים שלא ללמוד ממעשיו הרעים. וכל כוונתו היתה לשם שמים, להקים ולהעמיד כלל ישראל לבנות שם את שבטי קה, כמו שרואים בפסוק (פרק כ"ט פסוק כ"א) שכתוב "ויאמר יעקב אל לבן הבה את אשתי כי מלאו ימי ואבואה אליה". ופרש"י, "ועוד מלאו ימי שהרי אני בן שמונים וארבע שנה ואימתי אעמיד שנים עשר שבטים, וזהו שאמר ואבואה אליה, והלא קל שבקלים אינו אומר כן, אלא להוליד תולדות אמר כן".

מבואר שיעקב אבינו ידע שהוא צריך להעמיד שבטי קה, וזה היה המטרה שלו בכל עבודתו ושהותו שם.

ויתכן לומר שאדרבה מתוך הניסיונות הגדולים הללו שהיה לו יום יום בבית לבן, שלא ללמד ממעשיו הרעים, ועמד כנגד כל מה שלבן רימה אותו, ולא התפעל ולא הושפע ממנו, מתוך זה התעלה עד שזכה להיות בחיר האבות להקים ולהעמיד את שבטי קה.

אהה! כמה מסירות נפש היה צריך יעקב אבינו לעמוד שם בכל רגע ורגע בכוונה הטהורה הזו, להקים את כלל ישראל.

טוהר מידותיו של יעקב אבינו ע"ה

והנה בפרשה רואים עוד דברים נוראים, מטוהר מידותיו של יעקב אבינו, בכל ההתנהגות שלו כלפי לבן.

דהנה מהרגע הראשון שיעקב בא לבית לבן, הוא עבד אותו בנאמנות, עשרים שנה של עבודה בנאמנות מופלגת ומופרזת. ואילו מצד שני עומד לו לבן הרמאי ומרמה אותו שוב ושוב, וכל מחשבותיו הוא רק איך להצליח עוד ועוד לרמות ולהערים על יעקב אבינו. עד כדי כך שבפסוק כתוב שיעקב בעצמו מעיד ואומר ללבן, שבשכרו לבד החליף לו את התנאים ורימה אותו מאה פעמים, שכתוב (פרק ל"א פסוק מ"א) "ותחלף את משכרתי עשרת מונים". ופרש"י (פסוק ז'), "עשרת מונים, אין מונים פחות מעשרה. מנים, לשון סכום כלל החשבון והן עשירות למדנו שהחליף תנאו מאה פעמים".

בתחילה לבן מרמהו בעצם הנישואין שמחליף את לאה ברחל, וכך ממשיך בעוד ועוד רמאויות, ובסוף כאשר כבר יעקב בורח ממנו הוא רודף להשיגו, ובדוק וממשיש בכל כליו לחפש את התרפים.

וכאשר כבר הגיעו מים עד נפש לאחר שלבן ברמאותו ובדרכיו מחפש את התרפים בכל כליו של יעקב, כתוב בתורה (פסוק ל"ו) "ויחר ליעקב וירב בלבן ויען יעקב ויאמר ללבן מה פשעי מה חטאתי כי דלקת אחרי". מדויק בפסוק שאע"פ שהגיע מצב של "ויחר ליעקב" ועשה מריבה עם לבן "וירב בלבן", מ"מ הדיבור שלו עם לבן היה בנחת "ויאמר ללבן" לשון אמירה שהוא בניחותא וברכות.

והוא נפלא אפילו שהמעשים של לבן עברו כל גבול, ויעקב אבינו כבר הגיע למצב של "ויחר" שכבר היה בשיא השיאים של תערומת וכעס על לבן, מ"מ הדיבור לא היה דיבור של בצורה של צעקות והתפרצות, אלא בניחותא בלשון "ויאמר" שהוא מראה על אמירה רכה. וכל הטענות שטען ללבן "מה פשעי מה חטאתי כי דלקת אחרי", "כי מששת את כל כלי מה מצאת מכל כלי ביתך וגו'", "זה עשרים שנה אנכי עמך רחלך ועזיך לא שכלו ואילי צאנך לא אכלתי", אפילו שטענות הללו היו טענות קשים מאוד, בכל זאת הצורה שיעקב אבינו אמר את זה ללבן היה בניחותא ובדרך ארץ. ולא התנפל והתקיף אותו בצעקות "רשע שכמותך מה רמית אותו ועשית לי עד כה", אלא כל דיבורו הוא בנחת.

זהו רוממות נפשו של בחיר האבות, שאפילו בשעה שהציקו לו מאוד והגיעו מים עד נפש והגיע מצב של יחר ליעקב, מ"מ התגבר על כעסו.

והנה אדם רגיל שהיה נמצא במצב כזה, היה צריך לטרוף את לבן מרוב כעס וצער, על כל מה שעולל לו, ואילו יעקב אבינו שלט על חומריותו בשיא השלימות, עד כדי כך שאפילו בשעת המריבה עצמה שהכעס מתגבר ביותר, לא צעק ולא הרים את קולו וכל דיבורו היה בנחת ובשלווה.

והנה מובא בספרים בשם רבותינו חכמי המוסר, שכאשר אדם קורה לאדם שהוא נתקף בחרון אף וכעס, על איזה דבר שנעשה למורת רוחו, העצה להרגיע ולהשקיט את הכעס, הוא על ידי דיבור בנחת. שישתדל מאוד בעת ההיא לדבר בנחת, ולא להרים את קולו, וכך כעסו ישקוט ולא יצא החוצה. וזה רואים כאן אצל יעקב, אפילו שכתוב בפסוק שהיה לו כעס גדול על לבן "ויחר ליעקב וירב בלבן", אעפ"כ שלט על עצמו ודיבר את דיבורו בנחת.

אהה! כמה גדולים מעשה אבותינו.

זכות התורה

ומה היה הכח הגדול שעמד ליעקב שזכה לעמוד איתן בכל הקשיים הללו, ועוד יותר מזה לחיות למעשה מ"ד שנה בכפיפה אחת עם לבן הארמי שכל מעשיו הם מעשים רעים, ולא ללמוד ממעשיו הרעים?

נראה לומר שהתשובה לכך כתובה בתחילת הפרשה, שכאשר יעקב יצא מבאר שבע ויילך חרנה, כתוב בפסוק (פסוק י"א) "ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו וישכב במקום ההוא". ופרש"י, "וישכב במקום ההוא, לשון מיעוט באותו מקום, אבל ארבע עשרה שנים ששמש בבית עבר לא שכב בלילה, שהיה עוסק בתורה".

מבואר שכל אותם י"ד שנים ששימש בבית עבר, ישב ולמד

תורה בשקידה נוראה, עד כדי כך שלא שכב לישון אפילו לילה אחת. וי"ל שזכות וקדושת התורה הזו הגנה עליו בכל דרכיו בביתו של לבן הרשע שלא ללמוד ממעשיו הרעים.

והנה "חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב", ומבארים שחובת האדם היא לראות שמעשיו יש להם איזה שייכות ונגיעה למעשי האבות. וכאשר נשתדל ללכת בדרכי האבות ונוזה לעורר את זכות האבות, וזכות אבות יגן עלינו שנוזה לגאולה השלמה ולישועת עולמים במהרה, אכ"ר.

זכות רחל אמנו הגדולה ע"ה

"ויאהב יעקב את רחל, ויאמר אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה. ויהי בבוקר והנה היא לאה, ויאמר אל לבן מה זאת עשית לי הלא ברחל עבדתי עמך ולמה רמייתני. ויבא גם אל רחל וגו', ויעבוד עמו עוד שבע שנים אחרות". (פרק כ"ט פסוק י"ח - ל'). למעשה רואים בפסוקים שיעקב אבינו טרח ועבד ארבע עשרה שנה בשביל לקבל את רחל לאשה.

והנה בדרך הטבע זה תמוה מאוד, מה כל כך היה חשוב לו לקבל דווקא את רחל לאשה, עד שבעבור זה הסכים לעבוד ארבע עשרה שנים רצופות, ועוד יותר אצל איש כזה לבן וערמומי, שהיה צריך יום יום לעבוד על עצמו שלא ללמוד ממעשיו הרעים. ונראה לומר דהנה כאשר יעקב ראה את רחל בפעם הראשונה כשהגיע לארץ בני קדם, כתוב בפסוק (פרק כ"ט פסוק י') "ויהי כאשר ראה יעקב את רחל בת לבן אחי אמו ואת צאן לבן אחי אמו, ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר וישק את צאן לבן אחי אמו". ופרש"י, "ויגש יעקב ויגל, כאדם שמעביר את הפקק מעל פי צלוחית, להודיע שחכו גדול".

ובבעל הטורים כתב, "ויגל, ב' במסורת, הכא ויגל את האבן, ואידך ויגל כבודי, שכיון שראה אותה שרתה עליו רוח הקודש, וזהו ויגל כבודי כדכתיב עורה כבודי". מבואר בדברי הבעל הטורים דבר מפולא מאוד, שמיד שיעקב אבינו ראה את רחל, הראיה הזו בלבד כבר השפיעה עליו שפע של טהרה וקדושה, וזכה מיד שתשרה עליו רוח הקודש. שהמעלות שרחל זכתה להם בבית לבן העלו אותה לדרגות עצומות וגבוהות, עד כדי כך שכאשר יעקב אבינו ראה אותה, הרי לפי דרגתו הראיה בלבד כבר השפיעה לו שזיכה להשיג באותו הרגע רוח הקודש. וזהו נפלא.

ומעתה אפשר להבין היטיב את כל המסירות נפש שיעקב מסר בעצמו, בשביל שיקבל את רחל לאשה, שהרי האבות כל הימים היו דבוקים בשכינה, וכשראה שצעם ראיתה של רחל מועלת לו להשיג תכף ומיד רוח הקודש, זה היה לו אות שזאת היא האשה המיועדת לו שבזכותה יזכה לדבקות בשכינה בדרגה יותר גדולה. ובשביל להשיג את זה וודאי שיעקב אבינו שווה לו לעבוד ארבע עשרה שנים בבית לבן, כדי שבסופו של דבר הדבקות שלו בשכינה תהא ביתר שאת ויתר עז.

ויאהב יעקב את רחל

ולפי זה יתכן לבאר גם את כל ענין האהבה של יעקב לרחל כמו שמוזכר בפסוקים (פסוק י"ח) "ויאהב יעקב את רחל", (פסוק כ"ט) "ויאהב גם את רחל מלאה", ועוד הרבה פסוקים מעין זה מוזכרים בפרשה.

וי"ל שענין השראת השכינה שזכה מכך רחל, גרם לו לאהבה מרובה כלפי רחל יותר מלאה, ואהבת הרוחניות והדבקות בה' שהשיג מכך רחל גבר אצלו על כל הדברים האחרים.

קבר רחל

והנה מובא בשם הגר"א שבקבר רחל יש שם השראת השכינה. ונראה דלפי המבואר שבחייה היתה בכזו דרגה נשגבה שהשכינה לא פרשה ממנה, עד כדי שבראיתה לבד זכו לקבל השראת השכינה, א"כ גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם, וכונדאי שהשכינה שורה על מצבת קבורתה עד היום הזה, והתפילה במקום קבורתה רצויה לכלל ישראל.

ושבו בנים לגבולם

והנה גם הגאולה העתידה מוזכר בחז"ל שיהיה בזכות רחל אמנו, ובמדרש מובא "בשעה שהגלה בנזראדן את ישראל, עברו דרך קבורתה של רחל, ועמדה על קברה ואמרה, רבש"ע ומה אני שאני בשר ודם עפר ואפר לא קנאתי לצרה שלי ולא הוצאתיה לבושה ולחרפה, ולא עוד אלא שמסרתי לה הסימנין שמסר לי יעקב כדי שלא תתבייש, ואתה מלך חי וקיים ורחמן וכו' מיד נתגלגלו רחמיו של הקב"ה ואמר, בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן וכו', ושבנו בנים לגבולם".

שזכות המידות טובות והרחמים שריחמה על לאה אחותה, היא עומדת לכלל ישראל שזיכו לגאולה העתידה וישונו בנים לגבולם.

זכו שכינה ביניהם

והנה כמו שיעקב אבינו כל כך טרח הנשא לרחל בכדי לזכות להשראת השכינה, כך כל יהודי ויהודי זוכה בתוך ביתו להשיג השראת השכינה, כמו שמובא בגמרא בסוטה (דף י"ז א') "דריש ר"ע איש ואשה זכו שכינה ביניהן", שכאשר חיים כדבעי זוכים להשראת השכינה בתוך הבית. וכאשר יש השראת השכינה בבית יש בבית ברכה בכל הענינים.

והיה ה' לי לאלוקים

"וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלוקים עמדי ושמרני בדרך הזה וגו'. ושבתי בשלום אל בית אבי, והיה ה' לי לאלוקים". (פרק כ"ח פסוק כ"ב-א).

ופרש"י, "והיה ה' לי לאלוקים, שיחול שמו עלי מתחילה ועד סוף, שלא ימצא פסול בזרעי וכו'".

והנה במה שפרש"י שהכוונה בדברי יעקב שאמר "היה ה' לי לאלוקים" שזהו שלא ימצא פסול בזרעו, ב"אור החיים" תמה על זה וכתב, "ואין אני יודע היכן רמוז דבר זה באומרו והיה וגו'. ועוד הבטחה זו תמיד היא תלויה ועומדת ואימתי יהיה קץ הגבול לעשות האבן מצבה". ועיין בדבריו שמפרש באופן אחר.

והנה הקושיא השניה שהקשה מתי יהיה קץ הגבול של ההבטחה הזו, שהרי יעקב נודר להקב"ה שאם יזכה שהקב"ה ישמור עליו וכו' ושלא ימצא פסול בזרעו, הרי אז הוא יעשה מהאבן הזו מצבה ויקריב קרבנות לה'. ואם הפשט בהבטחה "והיה ה' לי לאלוקים" כדברי רש"י שלא ימצא פסול בזרעו, קשה מתי יגיע הזמן שיראה שיתקיים בו הענין הזה, שהרי עד יום מותו יכול לומר שעדיין אינו מובטח שלא ימצא פסול בזרעו. וא"כ מתי יבוא לו הזמן שצריך לפרוע את נדרו.

ונראה לומר בדעת רש"י, דהנה בגמרא בבבא מציעא (דף פ"ה א') איתא, "אמר רבי פרנך אמר רבי יוחנן, כל שהוא תלמיד חכם ובנו תלמיד חכם ובן בנו תלמיד חכם שוב אין תורה פוסקת מזרעו לעולם, שנאמר ואני זאת בריתי וגו' לא ימוש מפיו ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם. מאי אמר ה', אמר הקב"ה אני ערב לך בדבר זה. מאי מעתה ועד עולם, אמר רבי ירמיה מכאן ואילך תורה מחזרת על אכסניא שלה".

ומעתה י"ל שכאשר יעקב יראה שזוכה להבטחה הזו שבנו ובן בנו תלמיד חכם, הרי זה יהיה לו ההוכחה הגדולה ביותר שהתקיימה אצלו ההבטחה "שלא ימצא פסול בזרעו", שמכאן ואילך הוא מובטח שאין התורה פוסקת מזרעו לעולם.

ובאמת יעקב ראה בסוף ימיו לראות נחת מבניו ובני בניו שכולם הלכו בדרכיו, והיו לו נכדים כ"מנשה ואפרים" שעליהם נאמר "בך יברך ישראל ישימך אלוקים כמנשה ואפרים", שזהו הנחת האמיתי לכל אדם ואדם מכלל ישראל, שזוכה לבנים הגונים כמנשה ואפרים. והיו אלו חיים טובים מעין עולם הבא, ואז בוודאי זכה שהתקיימה בו ההבטחה שלא ימצא פסול בזרעו, שהעמיד דור שלם שהם מובטחים שהתורה תהא מחזרת עליהם ואינה פוסקת מהם לעולם.

והנה בזה שיעקב זכה שאין פסול בזרעו, הוא זכה שהיתה מטתו שלמה שלא נמצא פסול בזרעו. וכשזוכים לכוז דרגה של "מטה שלמה" בוודאי זוכים להשראת השכינה, שהרי אין השכינה שורה על משפחות המיוחסות שבישראל, וכשזוכים להעמיד דור שלם שאין בו פסול, זה בוודאי מביא לידי השראת השכינה.

וממילא מדויק מאוד, שאת הבקשה הזו שמבקש שלא ימצא פסול בזרעו ביקש בנוסח כזה של "והיה ה' לי לאלוקים", שהשראת השכינה של "והיה ה' לי" הולך בחדא מתחא עם הענין הזה שלא ימצא פסול בזרעו, שרק אם הוא ומשפחתו מיוחסת זוכה להשראת השכינה. וממילא יתכן שזה כיוון יעקב בבקשתו, שזוכה שיחול עליו שם ה' ותשרה עליו השכינה, עד כדי כך שמטתו תהא שלמה וכולם אהובים וברורים, ואין בהם פסול.

"רחמנא אדכר לן קימיה דיעקב שלימא".

וישא יעקב רגליו

"וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם". (פרק כ"ט פסוק א').

ופרש"י, "וישא יעקב רגליו, משתבשר בשורה טובה שהובטח בשמירה, נשא לבו את רגליו ונעשה קל ללכת, כך מפורש בבראשית רבה".

הנה בפסוק במשלי (פרק י"ח פסוק י"ד) כתוב, "רוח איש יכלכל מחלחלו ורוח נכאה מי ישאנה". ובביאור הגר"א מפרש, "רוח איש וגו', כמ"ש למעלה שהשמחה בא ע"י הרוח, וזהו רוח איש כשהאיש תמיד מחלחל, ואף שיבוא עליו מחלה ח"ו הוא יכלכל מחלחלו בשמחתו יבטלנה. אבל מי שיש לו רוח נכאה, והוא עצבון מי יכול לישא את זאת".

מבואר בדבריו שהשמחה נותנת לאדם כוחות חדשים ורעננים להתגבר על כל הקשיים, ואפילו כשאדם חולה במחלה קשה, הרי אם הוא בשמחה יכול בכח השמחה להתגבר על הכל ולהתרפא ממחלתו.

ומעתה מובן מאוד, שכאשר יעקב התבשר בבשורה טובה קיבל כוחות חדשים, ו"נשא לבו את רגליו ונעשה קל ללכת".

והנה בספר "תולדות אדם" מסופר רבי הגאון הנודע רבי זלמאלע מוולאז'ין זצוק"ל, אחיו של מאור הגולה מרן רבי חיים מוולאז'ין זצוק"ל, שכידוע היה ר"ז חלוש מאוד בגופו, ופעם כשהיה באמצע לימודו היה זקוק לאיזה ספר לעיין בו, והספר הזה היה מונח מאחורי ארון כבוד מאוד, ולא היה שייך להזיז את הארון רק ע"י כמה סבלים. והוא מרוב תשוקתו ללמוד בספר הזה קם והזיז את הארון לבדו, ויהי לפלא. והפשט בזה שהצדיקים שחיים ברוחניות, הם זוכים לכוחות רוחניים מעל הטבע.

וממילא יעקב שכל חייו היו בהשראת השכינה, כשזכה לגילויים כאלו נשגבים כאן, ודאי שקיבל כוחות רוחניים חדשים, ונעשה הליכתו במרוצה ונשא לבו את רגליו.

לפרשת תולדות

אם יעקב ועשיו

"וישלח יצחק את יעקב וילך פדנה ארם, אל לבן בן בתואל הארמי אחי רבקה אם יעקב ועשיו". (פרק כ"ח פסוק ה').

ופרש"י, "אם יעקב ועשיו, איני יודע מה מלמדנו".

ונראה שיתכן לומר, שהפסוק מדבר במעלתה של רבקה אמנו ע"ה, דהנה בפרשת חיי שרה כתוב בפסוק (פרק כ"ד פסוק ס"ז) לגבי רבקה "ויבאה יצחק האהלה שרה אמו וגו'". ופרש"י, "האהלה שרה אמו, ויבאה האהלה ונעשית דוגמת שרה אמו, כלומר והרי היא שרה אמו, שכל זמן ששרה קיימת היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת, וברכה מצויה בעיסה, וענן קשור על האהל, ומשמחה פסקו, וכשבאת רבקה חזרו".

מבואר בזה את גדולתה של רבקה שהיתה כשרה ושלמה ונקיה בכל מעשיה, עד כדי כך שכאשר נכנסה לאהל חזרו כל הברכות שהיו באוהל בזמן שרה אמנו.

ומעתה י"ל שהפסוק בא לומר שמה שרבקה היתה "אם יעקב ועשיו", שנולד בן כזה כמו עשיו, זה לא היה מחמת זה שהיה בה איזה חיסרון כל שהוא, ולהפך היא מצד עצמה היתה טהורה ונקיה בתכלית השלמות במידות טובות ובכל המעלות. אלא עשיו נולד בגלל זה שנולדה בבית של רשעים ואביה היה בתואל הרשע, ואחיה היה לבן הרשע, וזה גרם לה שנולד בן כעשיו. שהרי כתוב בגמרא בבבא בתרא (דף ק"א א') "הנושא אשה צריך שיבדוק באחיה וכו', תנא רוב בנים דומין לאחי האם וכו'", והפגם הזה גרם שנולד עשיו. אבל היא מבחינת עצמותה היתה שלמה וכשרה בתכלית השלמות.

מלחמת יעקב ולבן

הרב אלחנן ברונר

לזכות ולרפואת הגאון האדיר ר' משה בן רחל שפירא שליט"א

(א) ויקרא לו לבן יגר שהדותא ויעקב קרא לו גלעד. וצ"ב מדוע הדגישה התורה ענין זה, ומה באה ללמדנו בכך שיעקב קרא לו גלעד בלשון, לשון הקודש, ואילו לבן קרא לו יגר שהדותא כפי שדיבר בשפתו, לשון ארמית.

(ב) ונראה להקדים בעומק ענין זה, [יסוד הדברים ראיתי בספר ממעמקים (שיחות הגר"מ שפירא שליט"א), עי"ש באריכות הדברים], דהנה הגר"א (ביאור על תיקוני זהר פ' ג') כתב וז"ל "יעקב בלבן דוגמת ישראל במצרים, כמ"ש האבות הן סימן לבנים, גלות יעקב ואח"כ לקח כל רכושו כמ"ש הנה ראיתי את כל אשר לבן, וכן וינצלו את מצרים וכו', וכמו שברר יעקב כן במצרים וכו', וכן כל המעשה למי שמדקדק וכו'". וצ"ב מה השייכות בין יציאת יעקב אבינו מלבן ליציאת עם ישראל ממצרים.

אכן הביאור הוא, דשורש יצירת עם ישראל התחיל אצל יעקב אבינו כשהי' דר עם לבן, ששם גדלו הי"ב שבטים, ותפקידו של יעקב אבינו הי' להבדיל את כל בני משפחתו מהשפעתו הרעה של לבן, וחניכם יעקב במידת האמת [והיינו לעבוד אך ורק את השי"ת שחותמו אמת, ולהיות דבוק בתורה שנקראת 'אמת'] היפך מידתו של לבן שהיא מידת השקר [וכלול בזה מה שעבד ע"ז והי' דבוק בה]. וכ"כ במצרים בני ישראל היו צריכים לעבוד שלא להיות מושפעים מתרבות המצרים, ולהיות מובדלים מהם (שלא שינו שמם לשונם ולבושם), ולכן כמו שיעקב אבינו בנה את ביתו אצל לבן הרשע, ותפקידו הי' להבדל מכל הנהגותיו של לבן הרמאי, כך עם ישראל במצרים שאז הם נבנו להיות לעם, תפקידם הי' להבדל מכל תרבות מצרים.

(ג) והנה לבן נלחם בכל עת להשפיע על בני יעקב את מידת השקר שיסטו מדרך האמת, שע"י זה לא יגדלו להיות לעם ישראל, [וזהו ענין ביקש לבן לעקור את הכל, והיינו לא רק שרצה להורגם בגשמיות, אלא בעיקר ברוחניות רצה להשפיע עליהם רע, ובזה הי' גורם שלא יצאו שבטי י-ה]. אכן יעקב אבינו נלחם כל ימי שהותו אצל לבן להשפיע עליהם את מידת האמת, להיות דבוקים בהשי"ת שחותמו אמת, ועי"ז לא ילמדו מדרכי לבן הרשע.

(ד) והנה האלשיך (שם) כתב וז"ל "והנה לבן אמר בלשון ארמי שהוא לשון מיוחד לחיצונים, שעל כן אין מלאכי הקדש מבינים אותו. וכן יגר שהדותא עולה המספר קטן עשרים ותשע ובכללות התיבה עולה שלשים במספר אלהים אחרים. אך יעקב קראו גלעד בלשון קדש, ובלשון יחיד, לרמוז אל ה' אחד שהוא העד באמת, ועולה במספר קטן שבעה עשרה כמספר השם הגדול והקדוש, ועל כן אמר גלעד בתיבה אחת להורות אחדות וקדושה". ובספר הכתב והקבלה (שם) כתב וז"ל "גלעד. קרוב לומר דלא הוה ניהא ל"י ליעקב בשם שקרא לו לבן יגר שהדותא, כיון דמשמעותי" ג"כ לישנא דמאסותא ענין הניאוף והזנות, דתרגום (יונתן) נואף אשה מאן דגייג אתא, לא תנאף (תרגום יונתן) לא תהוון גיורן, וכן מות ימות הנואף והנואפת. (ועי' מגילה כה:), לכן בחר לו יעקב לשון ערומים ושפה ברוהר ונקיה". מתבאר מדבריהם, שלבן קרא דבוקא בלשון זה בכדי לרמוז על עניני ע"ז וגו', ויעקב אבינו קרא בלשון הקדש בכדי לרמוז אל שם השי"ת. וצ"ב כוונת הענין.

[וכן מצינו במגלה עמוקות (אופן ס"ו) שכתב וז"ל "וזה סוד יגר" שהדותא שאמר לבן ליעקב בלשון ארמי, שגלה לו ענין בית שני כשהי' ר"ג שנה אז בא אנטיוכוס ושחט החזיר על המזבח, וזה הי' שנת ר"ג לבנין בית שני שאז גברה הקליפה חזיר. ויעקב קרא לו גלעד הראה לו תיקון המקדש שנקרא גלעד, כדאיתא במדרש (ילק"ש וזאת הברכה רמז תתקס"ד) שהראה הקב"ה ענין בית המקדש, שנא' ויראהו את הגלעד, אין גלעד אלא בית המקדש, שני גלעד אתה לי ראש הלבנון". [וכ"ה בשה"ש רבה

(פ"ד) "שגלשו מהר גלעד, הר שגלשתם מתוכו עשיתיו גל ועד לאומות העולם, ואי זה זה, זה בית המקדש"[[.

(ה) והנה כריתת הברית בין יעקב לבן היתה שלא יעברו אחד לשני, ולבן מחמת רשעותו רצה להשפיע עליהם רע גם מרוחק, והיינו שעל אף שלא יוכל לעבור לצד יעקב אבינו, מ"מ יכול להשפיע עליהם רע, וזה היה מונח בקריאת הגל, שגם אם כבר לא יכול להשפיע עליהם ישירות עדיין ניסה להשאיר בהם את רשמי השפה הארמית עם כל הטומאה שבה והדיבורים הטמאים שלו במודע ובתת מודע, ולכן קרא לגל יגר שהדוּתָא, שישאר להם לפחות איזשהו רושם ורמז של הרע שטומן שם זה, (ע"ז - אלהים אחרים, גילוי עריות - ניאוף), ובעצם זה שהם יזכירו את הברית בשם זה, זה ישיפע עליהם רע, וממילא יסטו מדרך האמת, וממילא לא יצאו שבטי י-ה.

אמנם יעקב אבינו גם בזה ידע את רשעותו של לבן, ולכן עמד על שלו והתעקש לקרוא לגל **גלעד** בלשון הקודש, בכדי להזכיר לבני ביתו שהמצבה הזאת היא ההפרדה הגמורה בין לבן לבני ישראל, שבני ישראל דבוקים בשם השם (כנגד יקוק), והם ילכו בדרך שחינכם והדריכם אביהם יעקב ולא ילכו וילמדו מדרכי לבן הרשע. [ומזה קבלו בני" את הכח והיכולת לעמוד כנגד המצרים ושלא לשנות את שמם לשונם ולבשם].

(ו) והנה אמרו חז"ל (מדרש תנחומא פ' ויצא) "עד הגל הזה. זש"ה "ותלחץ רגל בלעם אל הקיר" (במדבר כב), הגל הוא הקיר לפי שעבר בלעם את השבועה שנשבע ליעקב שנאמר "אם לא תעבור את הגל הזה ואת המצבה הזאת לרעה", ובלעם זה לבן שנאמר ארמי אובד אבי (דברים כו), וכו, לכן נפרע הקיר ממנו לפי שהוא העד על השבועה וכו". מבואר שבלעם הרשע שהוא ה' לבן ביקש לעבור על הברית, ולעבור את מקום הגל שהוא מקום ההפרדה בין בני ישראל ללבן הרשע.

והנה המעלה הראשונה שלבן ראה בעם ישראל היא מה שאמר **כִּי־יִמְלֹאֵשׁ צָרִים אֶרְצָנוּ וּמִגְבְּעוֹת אֲשֻׁרְנוּ הָרָעָם לְבָדָד יִשָּׁפֵן וּבְגוֹזִים לֹא יִתְחַשֵּׁב**, והיינו שהם מובדלים מכל האומות וזו היא מעלתם, וזה החינוך שחינכם יעקב להיות מובדלים מאומות העולם ולדבוק אף ורק במידת האמת שזה ההליכה בדרכי השי"ת. [וכן בהמשך נאמר "וירא את ישראל שוכן לשבטיו", ופי' התרגום שראה אותם **בבתי מדרשותיהם** ולא היו פתחים מכוונים כנגד פתחי חבריהם, ובזה ראה שראוי שכינה שתשרה עליהם].

ואף לאחר שראה שלא הצליח לקלל את עם ישראל, שוב רצה להחטיאם באותם ב' חטאים שרצה להחטיאם בתחילה כשכרת את הברית עם יעקב אבינו, (והיינו ע"ז וג"ע), ועי"ז רצה שיסט מדרך האמת לדרכים עקלקלות וממילא יפלו ממדרגתם ויהיו ככל הגוים, ולכן יעץ להכשילים בבעל פעור, שבאמת נפלו חלק מהעם בע"ז ובג"ע.

עוד בענין כשרות הדגים

פתיחה והתנצלות

הרב אהנן גרינבלאט

ראשית, רצוני להודות לכל הרבנים והאברכים שליט"א שטרחו לקרוא את המאמר הראשון שכתבתי בענין (פר' חיי שרה), ולמרות שהנני פחות שבחבורה וזנב לאריות, הרי התגובות היו רבות מאד, פי כמה ממה שצפיתי. תודות מיוחדות לידידי הגר"ש אנגלרד שליט"א שטרח לשלוח תגובה, ולהרב פישקביץ, שאיני מכירו, שהקדיש מזמנו היקר לכתוב תגובה ארוכה.

והנה במאמר הנ"ל השתדלתי לדון בסוגיה כדרך התורה הקדושה, אך העירוני בשתן הדברים נכתבו ביטויים שהיה ניתן לפרשם כזלזול בת"ח מופלגים ח"ו, והצטערתי בכך טובא, והנני לבקש מחילה ברבים אם פגעתי במישהו. וידונוני לכך זכות מצד חוסר נסיוני לנסח כראוי, ואמנם הפעם נתתי לערוך דברי בבירור. ובפרט לגבי מה שתמהתי בדברי הספר החשוב חוט שני, שאלתי מקודם מכמה מביני דבר האם כל דבר בספר, ובפרט ההערות על עניני יו"ד שנדפסו בסוף ה' שבת, באמת נובע ממרן הגאון ר"נ קרליץ שליט"א, ואמרו לי כאיש אחד שאינם מבוססים על שיעורי הגר"ק, וכן נקט חתנו הגרמ"מ לובין שליט"א במכתב שבספר זכר ראובן, אך יתכן שזו טעות, ולפיכך הנני לבקש סליחה אף בזאת.

והעיקר, תמהני על מה ששמעתי ממקצת אנשי שחשבו שהמאמר שלי הוא תשובה הלכה למעשה, וכן עולה מדברי הרב פישקביץ, ומאד מאד התפלאתי עליהם, איך יעלה על הדעת לכתוב תשובה הלכה למעשה בעלון פרשת השבוע, והלא שמו מפורש בראש שהוא "במה ללומדי תורה", ובאמת בראש המאמר ההוא כתבתי "מסירת מודעא" שאינו למעשה, אך מחמת אריכות הדברים מחקתי כל מילה מיותרת, וכיון שפרט זה היה נראה כ"כ פשוט, מחקתי, כפי שנמחקו עוד אלפי תיבות מהמאמר [גם גיליתי כמה טעויות, אך כבר היה מאוחר למחקם, בפרט מה שהבאתי מרש"י על טרית טרופה, ואכ"מ].

עכ"פ הריני מוסר **מודעא כעת**, שכל מה שכתבתי **ואכתוב**, הוא רק בגדר **דיבור בלימוד**, ואינו **לא להלכה ולא למעשה**, כי טרם הגעתי לדרגה הנשגבה לפסוק הלכה לרבים, אלא באתי להציע צדדים למי שרוצה לבא לדון עם הפוסקים שליט"א, ובאמת בנידון דידך, מי ששאלני למעשה, אמרתי לו כפסק המחמירים לבדוק את הדגים המגיעים עם עור. וכעת הנני שב רק כדי לברר את פרטי הנידון שראיתי רבים מאד נבוכים בו.

א. מה השאלות?

התפלאתי לשמוע מהרבה אנשים שעדיין לא הבינו שיש כמה נידונים בענין, לכן אפרט אותם שוב:

(א) **עיקר הנידון - דגים קפואים לא מבושלים המגיעים מחו"ל עם העור עד החנות**, סגורים בחבילה מהמפעל בחו"ל. האם טעונים בדיקה, כיון שההכשרים לא שולחים משגיחים, פרט זה נידון במאמר א' אות א'.

(ב) **דגים קפואים לא מבושלים המגיעים מחו"ל בלי העור, שימורי דגים בקופסאות למיניהם** כגון דג טונה או ממרח סלמון וכדו', געפילטע פיש, ושאר מוצרי דגים. לכל אלו יש בכל הבד"צים ייצור מיוחד, כולל הגעלת כלים לפני התחלת הייצור, כי הייצור נעשה עם חימום. גם הכשרים אמריקאים מקפידים לשלוח לא"י רק מייצורים מיוחדים.

(ג) **חנות דגים ושוקי דגים של הגוים** - כידוע לכל הם הפקרים לגמרי, ובהם נפוץ מאד שמרמים להביא ללקוחות דגים אחרים יותר זולים, כי בהם אין שום פיקוח או הקפדה על איכות, וחל איסור גמור לקנות דגים במקומות אלו, אלא אם יכול לזהות את הדג ע"י קשקשים כשרים (ויש להאריך מה הגדר של קשקשים כשרים, ואכמ"ל), או באופן אחר כמבואר כבר במאמר א'. ואם מכינים את הדג בחנות, אזי יש להצטייד עם סכין וקרש חיתוך מהבית, ולבקש מהפועל להחליף כפפות. ואם א"א, יש חיוב לנקות היטב ע"י שיפשוף וגירוד, או להסיר קליפה דקה במקום החיתוך ע"י הסכין שלהם, ובכל אופן יש לרחוץ את הדג היטב.

לפיכך תמהתי על הרב פישקביץ שלא הבין ג' חילוקים אלו, עד ששאל אם הנני מתיר לקנות סתם דג טחון בחנות של גוי בתאילנד, וח"ו להעלות כן על הדעת. וגם מה שהוסיף שמשיגיחי הבדצ"ם מגיעים באמצע הייצור, כנראה טעה וסבר שגם בדגים בלי עור ושימורים אין די כח אדם לערוך ייצור מיוחד, וח"ו להוציא לעז כזה על הבד"צים החשובים, שכל ישראל סומכים על השגחתם.

במיוחד, כי כאשר מדובר בהשתמשות כלים בהם, כגון בהכנת דגים לקופסאות שימורים, חובה לערוך הגעלת כלים על כל הציד, כולל ריקון הבוילר ממים ישנים מפני בליעות איסור ע"י מיחזור מים לבוילר, אחרי הבישול בקיטור, ואיך יבוא המשגיח באמצע הייצור, הרי הוא חייב להגיע במוצאי שבת או ביום א' השכם בבוקר, לעסוק בהגעלת כלים. וגם בייצור צונן, כגון דגים קפואים שיגיעו לצרכן בלי עור, חובה להיות שם מתחילת הייצור, כדי לראות כל דג ודג, ולבדוק נקיות הציד והמסמכים.

גם מה שכתב לאסור משום חתיכת ראשי הדגים לפני הגעת המשגיחים, אני אישית לא ראיתי דבר כזה, ועתה שבתי ושאלתי כמה משגיחי דגים וותיקים וצעירים, **וביניהם גם ידידי הגר" אברהם דוד מוסקוביץ שליט"א** הנודע לכל כמומחה עולמי בכשרות הדגים, וכולם אמרו לי בבירור, שנסתמא לא הבינו המעוררים את דבריהם, כי לא אמרו להם שהראשים נחתכים לפני הגעת המשגיחים למפעל. אלא שלפעמים חותכים את הראשים לפני הבישול הראשון של הטונה [בפרט בטונה מסוג אלבקור, שהוא גדול ומבושל באופן שונה משאר הדגים] אבל בכל אופן, המשגיחים כבר נמצאים במקום כבר מיום קודם, כדי לערוך את ההגעלת כלים וציוד של המפעל, וודאי מפקחים לראות כל דוג ודג עם ראש ושדרה. ואין שום חשש במוצרים אלו, מצד זיהוי דג כשר.

ומה ששומעים בקו-המידע של הבד"ץ הוא שיש ייצור מיוחד על דגים שמגיעים בלי עור או שימורים וכו' ובדוקים כל דו"ד, ובאלו שמגיעים עם עור, **ניתן** לבדוק ע"י קשקשת או בתי-קשקשת. אך אין הכוונה שמגיעים באופן שגרתי, באמצע הייצור-מיוחד למעט הוצאות או טירחה ח"ו.

ב. רוב התלוי במעשה

העירוני רבים שיש לבאר למה אין חסרון דרוב התלוי במעשה, כאשר סומכים על המיון שנעשה בידי גוים, כאשר כתבתי בקיצור נמרץ במאמר א'.

והנה מקור הסוגיא הוא בבכורות יט: הלוקח בהמה מנכרי ואינו יודע אם ביכרה אם לא ביכרה, רבי ישמעאל אומר עז בת שנתה לכהן, מכאן ואילך ספק. ובגמ' צידדה שטעמו של רבי ישמעאל משום שסובר כרבי מאיר דחייש למיעוטא. ודחה רבינא, אפי' תימא רבנן, כי אזלי רבנן בתר רובא, ברוב דלא תלי במעשה, אבל רובא דתלי במעשה לא. ופי' רש"י, כגון עיבור הבהמה דתלי בהרבעה ואיכא למיחש שמא לא עלה עליה זכר, הלכך ספק. והתוס' הקשו מיבמות ק"ט. באשה שהלך בעלה וצרתה למדינת הים, ושמעה שמת בעלה, לא תנשא ולא תתייבם עד שתדע שאין צרתה מעוברת, ולמה אין זה רוב התלוי במעשה. וחילקו בין תשמיש אדם ובהמה, כי תשמיש אדם לא נקרא תלוי במעשה כמו תשמיש בהמה, כי בבהמה לפעמים צריך להרביע. וביאר ביד דוד שלפי רש"י החילוק בין אדם ובהמה הוא, שבבהמה אין הדבר תלוי בבחירתה, משא"כ באדם יכול ללכת ולשמש. ולביאור דאם שחסרון זה אינו שייך לנידו"ד, כי החסרון בהכרעת הרוב היה שייך רק אם היה ספק שמא לא נעשה המעשה למיין את הדגים, אך כיון דאנן סהדי שיש רוב [ואפילו כל] הדגים כשרים כאשר מגיעים מהאוניות למפעלים, הרי אין כלל ספק שנעשה מיון. וכיון שבאופן שהוא תלוי בבחירה לעשות את המעשה, אינו נחשב רוב ע"י מעשה, הרי בנידו"ד שיש להם בחירה אין חסרון זה.

ואמנם ביאור זה הוא קרוב לסברת תוס' שתשמיש אדם אינו תלוי במעשה הרבעה, ולכן תשמיש אדם אינו נחשב רוב התלוי במעשה, אע"פ שבוודאי יש בו מעשה, והחילוק בין רש"י לתוס' הוא, שלפי תוס' המעשה דאדם יקרה באופן טבעי, כי רוב אנשים נזקקים, ולכן רוב התלוי במעשה תשמיש אינו נחשב תלוי במעשה, אבל בנידו"ד לפי תוס' יחשב תלוי במעשה, כי רצונו של פועל סיני למיין דגים אינו חשק

טבעי, אלא הוא עושה כן כי זו פרנסתו. ואמנם יש לדון אם חסרון דרוב ע"י מעשה נפסק להלכה, וראה בינת אדם (שער ר"ח ד) שמדאורייתא יש דין רוב, רק מדברנן אין הכרעה ברוב התלוי במעשה.

והנה החזו"א (בכורות כ אות ד) העיר בדין רובא תלוי במעשה, מכמה נידונים בש"ס, כגון רוב תינוקות מטפחין באשפה (קידושין פ). רוב מקדשי הדר מסבלי (קידושין נ); [ויש להוסיף רוב בהמות קונים לרדיא (ב"ק מ"ו); ושור' בתגובת הגרש"מ כהן שליט"א שהוסיף עוד דוגמא, של היתר א"א ע"י מים שאין להם סוף (יבמות קט"ו), והלא כל אלו תלויים בעשיית מעשה, כי הטביעה בא ע"י כניסה למים] וביאר החזו"א שהחסרון דרוב התלוי במעשה הוא רק צירוף מקרים, שאינו מוכיח מה הטבע של העולם. ולכן אע"פ שרוב בהמות רגילות ללדת תוך זמן מסוים כגון שנה א' לעו, מכל מקום, כיון שתלוי במעשה הרבעה, לא הולכים בתר רוב [ולפי זה מובן ברובא דאיתא קמן, כגון ט' חנויות, שאע"פ שמעשה הבאת הבשר לחניות ייצר את רוב הכשרות, הרי הנדון הוא רק א"כ"כ כאשר פרש, ואז הם לפנינו, והולכים בתר רוב קיים, ואין דנים איך נוצר]. וכתב שלפי"ז הדבר תלוי בשיקול הדעת ואין ללמוד מכאן למקום אחר.

נמצא פשוט, שכאשר מדובר רק בבירור המציאות שלפנינו ע"י רוב, אין חסרון ברוב התלוי במעשה, אלא רק כאשר רוצה לייצר מתיר ע"י הרוב, ונגד חזקת איסור, אז יש חסרון דרוב התלוי במעשה. כגון בהמה שעוד לא ביכרה, שהיא ממשכת בחזקת שלא ביכרה עד שידוע לנו שביכרה, וכן חזקת אינה שחוטה, שצריך לייצר מתיר ע"י רוב מומחין נגד החזקה (ע"י רע"א י"ד סי' ב' סק"ב), אולם בנידוד שאינו אלא בירור ע"י רוב, לומר מה שיש לפנינו עתה, הרי הוא דומה לשאר נידונים הנ"ל דרדיא, תינוקות בעיר.

והנה בשב שמעתתא (ש"ד פ"ו) הביא דברי הריטב"א, שבדבר שאינו מטבע העולם, וגם אינו חיוב וכל אדם שרוצה יכול לנהוג כמנהג המועט, ודאי חוששין למיעוט לחומרא. וידידי הגר"מ דזימטורבסקי שליט"א (במלואי שמעתתא 31) ציין לעיין באבני מילואים (מה ס"ב) שהקשה על הריטב"א שמגמ' משמע שרוב דרדיא כן מהני אפי' לאיסור ורק לממון לא מהני, ובאב"מ שם (במלואי חותם 410) הביא בשם הכתב סופר (או"ח סי' מ"א) שיישב, שסברת הריטב"א שלא אזלי בתר רובא התלוי במנהג, היינו דווקא כשאין שום טעם למנהג כמו רובא מסבלי והדר מקדשי, אבל רובא דזבני לרדיא הרי יש טעם הגון בזה שזבני לרדיא שרוחא מרובה משחיטה, ובה אזלינן בתר רובא. ועכ"פ נמצא שהכלל הוא, שלא מחשיבים צירוף מקרים כאשר צריך לייצר את עצם המתיר, כגון לומר שהיה יצירת וולד אחר לפני הוולד שלפנינו.

הרי עלה לנו שבנדו"ד אין להחמיר ברובא דליתא קמן מדין תלוי במעשה, כיון שיש בחירה, סיבה, וגם אינו מייצר לנו מתיר נגד חזקת איסור וכו' [וגם מצינו חבל ראשונים שאין להחמיר בזה אלא לגבי איסור אשת איש, ואכמ"ל].

אלא שראיתי באגרות משה (י"ד ח"א סי' לה, או"ח ח"ד סי' צא אות ג) שכתב לחשוש לשיטת רבינא לגבי תולעים בכרוב, שבאירופה היה כרוב מין שמצוי בו תולעים, ואע"פ שבאמריקה עשו תחבולות כדי שלא יהיה תולעים, הרי הוא רוב התלוי במעשה, ולכן לכתחילה יש לבדוק [וכתב שאמנם מצד שאומן לא מרע אומנותו, יש להתיר בדיעבד, אבל לכתחילה יש לבדוק, אך אין לערער על הקונים, אם ברור שאין שם חשש איסורים אחרים, רק בעלי נפש מן הראוי שיחמירו על עצמן להזהר לכתחילה, וכתב שניה כתב שלכתחילה יש לבדוק בדיקה קטנה כיון שאנו רואים שעשו את המעשה ע"ז שאין ריבוי תולעים]. ולכאורה מדבריו עולה שלא כמבואר עד כה, שהרי במעשה זה היה סיבה לעשות, שא"כ לא יקנו את המוצר, ואע"פ שיש רוב שנעשה בבחירה, וע"י סיבה לפרנסתם, אוסר לכתחילה בלי בדיקה. והתבוננתי, שיש מקום לחלק בין מעשה הדברה, שבו חייב הגר"מ בדיקה, לבין מעשה מיון, כי בהדברה אפילו אם יימר שידוע לנו ע"י מסמכים וכו' שעושים את מעשה ההדברה, הרי אין בהדברה עצמה רוב או מיעוט, אלא רק הגורם לתוצאה, משא"כ המיון שהוא הוא גופא יוצר התוצאה, בסילוק מיעוט האיסור מתוך רוב ההיתר. ועוד יתכן, שהרי גם כשעושים ההדברה, עדיין יש לחוש שלא ימותו כל התולעים, ועדיין ישאר מיעוט המצוי, משא"כ במיון שאחרי מעשה המיון לא נותר שום איסור. [ובזה יובן למה כתב ר' משה שלכתחילה יבדוק בדיקה קלה, ורק בעל נפש חייב בזה, אע"פ שהרוב תלוי בבחירה וסיבה]. ושוב שמעתי סברא זו מרב אחד, שיש מחלוקת בין ההכשרים בענין הוספת ההדברה נגד טפילים לבריכות דגים. ו"א שהוא מייצר היתר ע"י רוב התלוי במעשה, ו"א כיון שרואים בעינינו שאין טפילים, הרי אי"ז קשור כלל לענין רוב תלוי במעשה. ומחלוקת זו רק בהדברה שאינו התוצאה אלא הגורם לתוצאה, וכנ"ל.

והראני ידידי הגר"ח שולביץ שליט"א בשו"ת מהר"ם חלואה (סי' סא) שכל החסרון דדין רוב תלוי במעשה הוא רק ברובא דליתא קמן, ולא ברובא דאיתא קמן, והיינו כנ"ל, כי רובא דליתא קמן קובע מה הטבע בעולם, וכאשר נוצר ע"י מעשה יתכן שאינו דרך הטבע, אולם ברובא דאיתא קמן, הרי אנו רואים מה קורה במציאות על פי רוב, ומה לי שנעשה ע"י מעשה. וכן אמר לי מסבירא ידידי הגר"ש סלסקי שליט"א. [וכידוע לכל, ברובא דליתא קמן אין אנו דנים על המציאות שלפנינו, אלא על המצב בטבע העולם באופן כללי, ואילו ברובא דאיתא קמן, דנים על המציאות שלפנינו, כגון ט' חנויות (חולין יא). שמוכרות בשר כשר וא' בשר טרף, ונמצאת חתיכת בשר לפני העשרה חנויות, שהולכים בתר רוב חנויות, ולא אומרים שרוב הבשר בא לחנויות ע"י מעשה. וכן רוב דינים דסנהדרין (חולין יא), ותינוק נמצא בעיר שרובה ישראל (כתובות טו)].

ולכן חוץ מכל הנ"ל, שיש הרבה צדדים שאין חסרון דרובא תלוי במעשה לגבי הרובא

דליתא קמן, הרי כאן שהוא רובא דאיתא קמן, כי הכל מודים שיש מספיק מיונים כדי ליצור רוב חזק מאד, ודאי אין חסרון שרוב זה בא ע"י מעשה.

וכעת יצאו לאור ב' קונטרסים חשובים בנושא [מהגרמ"מ לובין שליט"א והרי"מ מורגנטטרן], וראיתי שכתבו שא"א לדעת מה באמת הולך במפעלים, והבנתי שחסר להם ידיעת העובדות בשטח ההשגחה, ואין זה חסרון בהם כלל, כי מי שאינו עוסק בתחום הכשרות אינו אמור לדעת את זה. והוא, **שכאשר אנו מבקרים במפעלים אנו בודקים באופן יסודי את כל המסמכים**, כולל מסמכי קנייה, מכירה, ייצור, איכות, הובלה וכו' וגם נכנסים לתוך המערכת המחשבים שלהם, שרשום שם כל מה שהולך במפעל, עם תיאום מושלם בין כל המדורים וכל המערכות וכו'. ודיברתי עם כמה מומחי מחשבים, האם אפשר למפעל לייצר עוד מערכת מזויפת עבור המשגיחים כדי להטעות אותם, ואמרו לי שזה בלתי אפשרי, כי לא תהיה התאמה למה שיש בשטח וכו'. וניתן לראות במסמכים שהדגים עברו מיון ומתי ואיך וכו'. **וע"כ הרי יש לנו רובא דאיתא קמן ע"י**. ואין לומר שרק ההכשרים שעורכים השגחה של "יוצא ונכנס הם בודקים את המסמכים היטב, שהרי גם הבד"צים משתמשים באותו מפעלים, ובאותה שיטה, וחוץ מכל זה הם רואים בעיניים שתמיד יש רוב [ואפילו כל] דגים כשרים. והוא האנן סהדי.

ולגבי מה שליקט הרב פישקביץ ממרן החזו"א, הג"ר הענקין (תשכ"ח), אגרות משה (תשל"ז ותשמ"ד), שולחן הלוי (תשמ"ו), כל אלו היו ב'דור' הקודם, דהיינו בתקופה שהמשגיחים סמכו על שאלת פי הגוים, ועל כך דנו שאין לגויים נאמנות, ואין לסמוך עליהם, אך כיום ב"ה כאשר דרא בענין זה, יש למשגיחים כלים והבנה לשלוט על הנעשה במפעלים, והמציאות אחרת לגמרי. ובעת האחרונה יש כמה וכמה משגיחים שקוראים את השפות הזרות (כגון סינית, אינדונזית וכו'), ובקיאם איך ואיפה לחפש את המסמכים החשובים לענייני כשרות.

ולכן אין צורך ברובא דליתא קמן ע"פ טבע העולם [שאינו תלוי במעשה], שעליו העיר הרב פישקביץ כמה הערות, א. מה עם שאר יצורי הים כגון סרטונים, תמנונים, דולפינים, וכו' ב. גם אם דנים רק על דגים ממש, מי אמר שדנים על מינים ולא על מספרים. והתשובה לזה, היא, לגבי שאר יצורי ים, מסתבר לומר שאינם בכלל הספק, כי כל השאלה היא אם הדג שקבלתי בשקית בחנות הוא דג כשר או לא, אך אין שום סיכוי בעולם למצא איזה תמנון או שרימפס בשקית זו. ועוד, שהרי הפוסקים דנו גם ביצורי ים, האם הם מותרים בסנפיר וקשקשת, והמסקנא שאינם בגדר דגים, ואפילו אם יש להם סו"ק אסורים [פמ"ג מ"ז סק"ב ועוד], **וכן הסכים עמי הגרא"ד מוסקוביץ שליט"א**. אבל לגבי השאלה האם הולכים אחרי רוב מינים או רוב היחידים ראיתי באבני נזר (י"ד סי' ע"ו אות ט"ו) שיש ללכת אחרי רוב היחידים, ולא רוב המינים. ובלא"ה כיון שיש רובא דאיתא קמן, אין צורך לכל זה. ונמצא שאין לחוש לדג טמא מצד הלאו, כיון שיש רוב דאיתא קמן, ויש גם רובא דליתא קמן שאין בו חסרון התלוי במעשה, וצד האיסור הוא מיעוט שאינו מצוי כלל.

ויש לשים אל לב, שלעת עתה לא נמצא דג שניתן לטעות בו עם המושט, אלא ה'נצרץ' שהביא רימ"מ, ועוד דגים שהזכרתי בסוף מאמרו א', וכבר הבאתי שם שכל אלו גדלים על חופי ארה"ב וים התיכון ואפריקה, ואילו מקום גידול המושט הוא בחופי סין ואינדונזיה, וסומכים על דברי הבית שלמה (ח"א קמט) שכתב שאין לחוש לתערובת דגים שלא במקום גידולם, והלא זה הוא כל הטעם להכשר הסרדינים, כפי שיבואר בע"ז במאמר בשבוע הבא, עם שאר הפרטים שלא נותר להם מקום במאמר זה.

ולגבי ההערה שאין הרבה מיונים, כמו עיני ראיתי איך עושים 1-2 על האוניה, ועוד 1-2 כאשר הדגים מגיעים למפעל, ולרוב נעשה הניתוח להוציא את האברים הפנימיים עוד מחוץ למפעל, ואז עורכים שם מיון נוסף, ועוד פעם כאשר מסדרים לפני הבישול. ויש מקומות שיש בהם עוד מיונים, וכשיש חברת ספק בין החברת דיוג למפעל, עושים 1-3 מיונים בעצמם. ובחווה שבין הספק והמפעל כתוב שכל דג שאינו בדיוק המין הנכון, הוא מתנת חינם. לכן הספקים מאד מאד מקפידים לסלק כל דג אחר, כדי למכור אותם לאחרים, אך המספר אינו חשוב כלל, כי אחרי כמה מיונים כבר לא יהיה אפילו דג אחד אחר.

ומה שהעירו על טענות שהפוסקים השמיטו את דברי הריב"ש, והראו שהובאו באבני נזר וערות הובשו ועוד כהנה, הלא הכלל הקובע בפסק הוא, שעיקרי הדינים מובאים בטור וב' ונושאי כליהם עד פמ"ג ולכה"פ שע"ת פת"ש ודרכ"ת, אך מה שהובאו כצד וסניף בספרי השו"ת, אינו נחשב כמובא להלכה.

ולסיום אצטט מכתב שקבלתי כעת **מהגרא"ד מסקוביץ שליט"א**, וז"ל: "זה תלוי במקום והמפעל, והמינימום שעושים זה 3 מיונים, המיון הראשון על הספינה, ממיינים רק את המין. בעת ההגעה למפעל (קפוא) עושים שוב בדיקה אם לא נכנס דג אחר, וזו עושים מיון גם לפי גודל, וגם קצת לפי איכות. אחרי ההפשרה, בעת הניקוי, עושים מיון רציני ביותר, גם גודל וגם איכות. **אין שום סיכוי שדג אחר יגיע לתנורים, וזה עוד לא קרה לשום משגיח שאני מכיר (ואני מכיר הרבה)**" עכ"ל.

מה נורא המקום הזה הרב יהודה שניידר

פסחים פ"ח. ואמר ר' אלעזר מאי דכתיב והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלקי יעקב וגו' אלקי יעקב ולא אלקי אברהם ויצחק אלא לא כאברהם שכתוב בו הר שנאמר אשר יאמר היום בהר ה' יראה ולא כיצחק שכתוב בו שדה שנאמר ויצא יצחק לשווח בשדה אלא כייעקב שקראו בית שנאמר ויקרא את שם המקום ההוא בית אל.

ובספורנו בפרשת ויצא איתא דיעקב קראו בית כדכתי' אין זה כי אם בית אלוקים וזה שער השמים.

ונראה לבאר עומק הענין, דהנה אברהם אבינו אבי האמונה עבד את הקב"ה באופן של גילוי אדנות השם בעולם, ולפיכך קראו אברהם לביהמ"ק הר, כנגד גבהות עוצם גדולת ד', ויצחק אבינו אופן עבודתו היתה בזה שנקרב ע"ג המזבח ונעשה עולה תמימה, וכל ימיו היה דבוק בשכינה כעולה תמימה ע"ג המזבח, ולפיכך קראו לביהמ"ק שדה שהוא מקום חרוש ומוכן לעבוד בו לזרוע ולהוציא פירות, וכמו שיצחק לפי מידתו היה בכל עת מוכן ומוזמן בדביקות עצומה לעבודת השי"ת. ויעקב אבינו הנה עבודתו היתה להקים את בית ישראל עם ד' החי ע"פ התורה והמצוה, והיינו שראה יסודו ותכליתו ליצור בעולם מציאות של עבדות ד' על כל הקיפה וצדדיה, שעם ישראל כולו יצעד לאורה, וכן היתה עבודתו בבית לבן כ' שנה להקים י"ב שבטים, וכן צערו על יוסף כ"ב שנה היה להעמיד את יוסף הצדיק. וכן שמו יעקב מורה על היותו כבחינת העקב של הרגל שהיא המעמיד של הגוף, וכמו"כ עניינו של יעקב אבינו שאין לו בעולם הזה שום מציאות עצמית אלא כל תכליתו להעמיד דורות ישרים עבדי ד'.

ולפיכך קראו לביהמ"ק בית דהיינו מקום מדור לשכינה בתחתונים, דמכיון דעבודתו היתה להקים עם שכל חייו ומציאותו בעולם היא עבודת ד', ממילא הכין לקב"ה מקום הנקרא בית, שמשמעו מקום דירה קבועה, מאחר דבהאי עולמא ישנו עם אחד יסוד מציאותו הוא ע"פ התורה והמצוה.

ולפ"ז נראה לבאר לשון הכתוב מה נורא המקום הזה וגו', דהנה בברכת אבות אומרים הקל הגדול הגבור והנורא, וי"ל דהוא כנגד אברהם יצחק ויעקב, שאברהם שהוא מידת האמונה והחסד משום כך כנגדו נאמר מידת הגדול, שהוא ההכרה בגדלות הבורא וגדלות פעולותיו, ויצחק שהוא מידת ההתבטלות וההקרבה העצמית לעומת גבורת ד' כקרבן כליל, כנגדו נאמר מידת הגבור, וכנגד יעקב נאמר מידת נורא, וכדכתי' מה נורא המקום הזה, ועניינו, דנורא משמעותו דבר שאינו אפשרי להשיג בשכל אנוש.

והנה חיי תורה אמיתיים הם חיים רוחניים בלתי נתפסים בשכל אנושי, והטיב לבטא זאת מרן החזו"א במשיבת קולמוסו על מיתרי הכינור, לתאר קומתו של התלמיד חכם, "אבל באמת הוא מלאך המהלך בין בני תמותה".

ובברכות ס': דבר אחר הסכת ושמע ישראל כתתו עצמכם על דברי תורה כדאמר ריש לקיש דאמר ריש לקיש מנין שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל וכו' אמרי דבי ר' נאי מאי דכתיב כי מיץ חלב יוציא חמאה וכו' במי אתה מוצא חמאה של תורה במי שמקיא חלב שינק משדי אמו עליה וכו' אמר ר' שמואל בר נחמני מאי דכתיב אם נבלת בהתנשא וכו' כל המנבל עצמו על דברי תורה סופו להתנשא.

והעולה שנוראות חיי תורה הם מידת נורא של יעקב אבינו שכל עבודתו היתה להקים עם שלם ההולך בדרך התורה.

הערות לפרשת השבוע

"ועתה הלך כי נכסוף נכספת לבית אביך למה גנבת את אלהי"

אמרו ביבמות קג. אר"י משום רשב"י כל טובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים, שנא' השמר לך פן תדבר עם יעקב מטוב עד רע, בשלמא רע לחיי, אלא טוב אמאי לא, אלא ש"מ טובתן של רשעים רעה אצל צדיקים, ופירשו בגמ' מאי רעה היא, דלמא מדכר ליה שמא דע"ז, פרש"י למה גנבת את אלהי.

ויל"ע הא יעקב גופא נמי איזכר שמא דע"ז, דהא א"ל עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה וגו', גם צ"ב דלכאורה למה גנבת את אלהי היא טענה בפ"ע דהיה לבן טוען אף באם לא ידבר טוב עם יעקב, וא"כ מאי תירוצא הוא דלא ידבר טוב דלמא מדכר ליה שמא דע"ז.

והנה אמרו בב"ר (פע"ד ס"ו) ועתה הלך כי נכסוף נכספת לבית אביך למה גנבת את אלהי, את חמדת לילך אל בית אביך למה גנבת את אלהי, ופי' המפ' דהמכוון הוא דמאחר דאתה חמדת לילך אל בית אביך אשר הם דבקים שם באמונת ה' ומתרחקים מע"ז, א"כ ודאי לא לקחתם אלא לצערני ע"ש, אמנם נראה ביותר לפרש דטען לו לבן ממנ"פ, אם את חמדת לילך אל בית אביך משום אמונתו ולכך מהרת לילך, א"כ ממנ"פ למה גנבת את אלהי, דנראה מכך דאתה מאמין בהם וא"כ מה לך לילך לבית אביך.

מעתה י"ל דהוא נמי המכוון בגמ', דגם בדיבורו טוב דהיינו כשהוא נותן טעם לבריתת יעקב כי נכסוף נכספת וגו' משום אמונתך, רעה היא אצל צדיקים מאחר דטוען לו א"כ ממנ"פ למה גנבת את אלהי דנראה דאתה מאמין בהם, אבל אה"נ אין המכוון ברעה היא אצל צדיקים משום הזכרת שם ע"ז גרידא, דהא לא חשיב רעה אצל צדיקים, דהא אף יעקב הזכיר לשמא דע"ז.

הרב יצחק זאב דיסקין

קושיה

הרב שמואל מנחם כהן

א. "כתב רש"י (כח, יא) ויפגע - כמו (יהושע טז ז) ופגע ביריחו, (שם יט יא) ופגע בדבשת. ורבותינו פירשו לשון תפלה כמו (ירמיה ז טז) ואל תפגע בי, ולמדנו שתקן תפלת ערבית. ושנה הכתוב ולא כתב ויתפלל, ללמדך שקפצה לו הארץ, כמו שפורש בפרק גיד הנשה (חולין צא ב), וכתב הברטנורא בפירושו על רש"י כאן

(ספר עמר נקא) וז"ל, קשה מנא לו מפסוק זה שקפצה לו הארץ. י"ל דנפקא ליה מלשון ויפגע שאין לשון פגיעה נופל אלא כשהאחד בא לקראת חברו ופוגשין זה בזה לכך אמר שקפצה לו הדרך שבא הר המוריה לקראתו כדמפרש לקמן. עכ"ל. ודבריו תמוהים דהא רש"י הביא קרא דופגע ביריחו וקרא דופגע בדבשת דהתם בגבולות הארץ מיירי ולא שייך שם כלל למימר דבא אחד לקראת חברו, אלא לשון פגיעה היא דהגבול פוגש במקום פלוני ובמקום פלוני, וכן כשבא אדם למקום שפיר נופל לשון פגיעה במקום אף אם אין המקום בא אליו [ובביאור הדרשא דקפיצת הדרך יעויין בגור אריה מה שכתב בזה].

ב. בעצם דברי רש"י הנ"ל שכתב דשינוי הלשון לכתוב ויפגע במקום ויתפלל בא ללמד על קפיצת הדרך, יש לעיין, דמה יפרש בקרא דירמיה שהביא דאמר לו הקב"ה לא לפגוע בו, ואמאי לא אמר לו דלא יתפלל, אלא על כרחך מאיזה טעם מתאים לשון זה של תפלה התם דהוא אחד מעשרה לשונות של תפלה, ואם כן יש לומר דאף בקרא דידן הכי הוא.

ג. "ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ה' לי לאלהים" (כח, כא) וכתב רש"י וז"ל, והיה ה' לי לאלהים - שיחול שמו עלי מתחלה ועד סוף, שלא ימצא פסול בזרע, כמו שנאמר (פסוק טו) אשר דברתי לך, והבטחה זו הבטיח לאברהם, שנאמר (שם יז ז) להיות לך לאלהים ולזרעך אחריו: והרמב"ן כתב וז"ל, והיה ה' לי לאלהים - איננו תנאי כדברי רש"י, אבל הוא נדר, וענינו אם אשוב אל בית אבי אעבוד השם המיוחד בארץ הנבחרת במקום האבן הזאת שתהיה לי לבית אלהים ושם אוציא את המעשר. ולדבריו יש לעיין אמאי התחיל הכתוב את הנדר באמצע הפסוק וחציו הראשון שייך לתנאי וחציו השני לנדר, ולכאורה מתאים יותר לסיים התנאי בסוף פסוק ולהתחיל הנדר בפסוק חדש.

תשובה לתולדות

בענין הקושיא שהקשיתי שבוע שעבר על מה שכתב רש"י דאחר עשר שנים ראה יצחק כי רבקה עקרה והתפלל עליה, דמנא ידע דהיא עקרה, והא יתכן דהוא עקר, נראה כי ידע דהוא לא עקר ממה שאמר ה' לאברהם "כי ביצחק יקרא לך זרע", ועל כרחך דמה שלא נולד להם בן מחמת רבקה הוא.

הערות לדרף היומי

כו' ע"ב נטלה ע"מ לגוזלה, צ"ב למה ע"מ לגוזלה ולא ע"מ לגונבה. ונראה דהחילוק בין גניבה לגזילה אמר מרן הגר"ח דגניבה היינו לקיחת הממון דיעוין לקמן סא' ע"ב נטלה ע"מ להחזיר עובר בלא תגנוב משא"כ בגזילה חיובו על עיכוב הממון. ולפ"ז נראה דיש דין נוסף דאינו חייב אלא בנטלה מתוך הרשות ובחפץ אבוד אי"ז מעשה גניבה אלא מעשה גזילה ודו"ק.

כו' ע"ב הר"ר ריש גניבה כתב הגונב שו"פ ולמעלה ובגזילה כתב הגוזל את חברו שו"פ ומטו בה דגניבה חיובו על לקיחת הממון הוה איסור אחד ובגזילה איסורו הוא עיכוב הממון וכל פרוטה ופרוטה הוה איסור בפנ"ע אבל מרן הגר"ז אמר דז"א דגניבה אף דאיסורו הוא לקיחת הממון אי"ז כמו ריבוי בשיעורין אלא כל פרוטה ופרוטה הוה איסור בפנ"ע ופשוט.

כו' ע"ב נטלה ע"מ לגוזלה עובר בכולן, הקשו התו' למה לא מהני מה שמחזיר לתקן הלאו דלא תגזול. והנה באבידה מבוואר בדף כא' ע"ב דבנטלה ואח"כ נתיאשו הבעלים ממנה לא מהני יאוש ואילו בגזילה פליגי בגמ' ב"ק סו' אם יש דין יאוש בגזילה. וקשה מ"ש יאוש בגזילה מיאוש באבידה ויעוין תו' ב"ק סו' תירצו דלמ"ד דיש יאוש בגזילה ה"ה דיש יאוש באבידה אלא דצריך עכ"פ לשלם דמי האבידה כמו בגזילה. והוא תמוה דבגזילה יש שני פסוקים השב תשיבם והשיב את הגזילה דמקרא דהשיב את הגזילה יליף דין השבת החפץ ומקרא דהשב תשיבם יליף דין השבת דמים אבל באבידה אין רק פסוק אחד דהשב תשיבם ואיך יליף מיניה דין דמים וצ"ע.

והרמב"ן תירץ דשאני יאוש דאבידה דהוה יאוש ברשות וכיון שנטלה ע"מ להשיבה נעשה שומר ולא מהני

יאוש ברשות בעלים. אבל כ"ז הוא בנטלה ע"מ להשיבה אבל בנטלה ע"מ לגוזלה לא חל עליו דין השבת אבידה והא דלא חל עליו עכ"פ דין השבת גזילה יעו"ש. וביאור דבריו הקדושים יעוין ברכ"ש דכבר משעת אביד אף קודם יאוש חל על החפץ שם אבידה לענין זה דאם אח"כ נתיאש לא חל עליה דין השבת דגזילה והיינו דמזמן האבידה חל על החפץ שם אבוד לענין זה דאם אח"כ יתיאש לא חל עליו כבר עכשיו דין השבת דגזילה רק איסור לא תגזול ודו"ק והדברים עמוקים.

הרב מנחם מנדל לבנטל

תגובות

לכבוד מערכת 'עומקא דפרשה', שלום רב!

תגובה למאמרו של הר"מ מורגנשטרן בענין 'רוב בנידון הדגים בימינו'.

דברי הגאון הרב שרייבר שליט"א נתפרסמו כאן מזה זמן מה.

וזה קיצור דבריו [כפי הבנתו]: ד"ז ברור, שבאותם דגים המקובצים לאריזה בתורת דגים טהורים איכא בהם רוב טהורים, ואין הנידון לאסור בזה אלא (א) משום דברי ריב"ש [בס"י קצב] דאין לסמוך על רוב משום דין הבדלה בסימנים, (ב) משום גזירת מתני' דע"ז לה: דאין לוקחין חילק מעכו"ם, (ג) משום דאין סומכים על הרוכ במקום דאיכא לברורי.

וע"ז השיב:

א. דברי הריב"ש אין אמורים אלא בהכרת בהמה שלמה "מה היא", אבל לא בחתיכה שפירשה מאחת הבהמות, שבה לא נתנה תורה סימני טהרה בגופה, וכל הנידון בה הוא רק מהיכן באה. [ואמנם דברי ריב"ש אמורים להדיא גם באופן שא"כ כבר לבדוק בסימניה של בהמה זו כיון שנגממו, וכמוש"כ ה' ש.פ. בתגובתו שבגליון הקודם באות ו', אבל עדיין אין דבריו אמורים אלא בבהמה שלמה - היכולה לחיות כמו שהיא - אע"פ שנגממו סימניה, ובהמה כזו אנו צריכים לדעת בגופה מהי, ומשא"כ בחתיכה הפורשת, אין הנידון בגופה אם טמאה היא או טהורה, אלא מניין באה].

ב. גזירת חילק צריכה תלמוד, דלו יהי דא' מאלף טמא [דגם דבר זה אין ידוע בבירור אלא ד'ערכונו עולה עמו' שאינה אלא הכרח סטטיסטי ולא ידיעת דא'ן], הלא הוא בטל ברוב, ואע"פ שהלבוש פירש משום בריה, אבל בפירש"י להדיא דמייירי גם בטרופ. ועכ"פ לא שמענו גזירה זו אלא ב'חילק' וכיו"ב, דברבריתו דומה לטמאים וא"א להבדיל ביניהם. אבל אותם טהורים הניכרים במקומם, אלא שאחר שניטל עורם וקשקשיהם א"א להבחין בהם כלל, בהם לא נגזרה גזירה מעולם.

ג. כאשר עדיין אפשר לברר יש מקום לחייב מצד דין איכא לברורי, אם כי גם זה אינו מוכרח, דהלא אין ודאי לנו שיש כאן מהמיעוט, וגם אם ישנו הרי אינו מיעוט המצוי אלא מיעוט דמיעוט דלא שכיח כלל, ואין שום מקור לחיוב בירור ככה"ג. וגם אם נחייב בזה, היינו דווקא כשעדיין אפשר לברר, אבל אם עכשיו אינו ניכר כלל, הרי"ז היתר גמור. **עד כאן דברי הרב.**

והנה מאי דפשיטא ליה, דאיכא רוב גמור להתירא, [וכן להגרמ"מ לובין שליט"א, אע"פ שמסיק לאסור ומטעמים אחרים] פשיטא ליה לאידך גיסא להרימ"מ שליט"א, שכתב דאין כאן שייכות לדין רוב, ונימוקיו (א) דא"ז רוב, כיון דהוי רוב התלוי במעשה, ודמי לסוגיא דבכורות דרוב בהמות מתעברות ויולדות בתוך שנתם לא חשיב רובא. והכי נמי התהוות הרוב כשרים במפעל הדגים אינה נעשית מאליה, אלא תלויה במעשה אדם [עכ"ר] המביאים לשם. (ב) דאין כאן קבוצה לדון עליה באופן טבעי, ודמי למביא גט והניחו זקן או חולה שנותנו בחזקת שהוא קיים אע"פ שרובא דרובא אינם מגיעים לגיל זה כלל [חזו"א], והכא נמי אין לקבוע ולעשות קבוצה מן הדגים הבאים למפעל, שזה דבר העשוי להשתנות בכל עת.

אבל בממכת"ש יש כאן עירוב תחומים שאינם נוגעים זב"ז.

ענין רוב התלוי המעשה היינו שאין הולכין אחר הרוב לומר שנעשה מעשה, וכגון רוב בהמות מתעברות, רוב בעילות אחר הבעל, רוב ע"ה מעשרים, אבל הכא א"ז כלל רוב התלוי במעשה, שהרי הדגים הטהורים לא נטהרו ע"י מעשה, אלא לידתם בסנפיר וקשקשת היא המטהרתם!! וכשם שלא הקשה אדם מעולם שרוב דט' חנויות הוא רוב התלוי במעשה, שהרי תלוי במוכר שפותח החנות וכו', דאין הרוב שייך כלל למעשה, אלא יש לנו רוב שהדבר נולד כך.

ולא נשאר כאן אלא הנידון השני, והוא דברי החזו"א שאין עושים מכל מגזר קבוצה, ואין אומרים שאותו זקן הוא מהרוב שכבר נתן.

אמנם יעויין בתוס' יבמות מז. ד"ה במוחזק, שכתבו שכל מי שבא ואומר ישראל אני נאמן משום דאיכא רובא "דרוב הבאין לפנינו בתורת ישראל הם", ודין זה דומה בהחלט לנידו"ד, שהרי רוב העולם גוים הם וישראלים הוו מיעוט, [ונאמנות אין כאן כלל, דבע"י תרי], ואע"כ אם בא לפניך אדם ואומר שהוא ישראל הרי הוא מהרוב הבאים לפנינו בתורת ישראל הם! ואף אנו נאמר כן, נהי דאין בעולם רוב דגים טהורים בדווקא, אבל רוב הבאים לפנינו בתורת 'קרפיון' טהורים הם!

וטעמא דלא דמי לנידון החזו"א, דהתם האדם ההוא נח במקומו ואינו ממתין לנו שנשייך אותו לקבוצה מסוימת של חיים או מתים, ואינו משתייך לקבוצה כל דהיא, אלא נשאר ברוב העולם שהם חיים [תדע שגם החזו"א מודה כאשר קרה בו מאורע המחייב שינוי, שודאי דנים אחר הרוב, ולכן נפל לגוב אריות או למים שאין להם סוף, חשיב רובא להתירא, ואין אומרים שאכתי לא נפרש מרוב העולם, ע"י חזו"א אבעה"ז ל"א סק"ן]. אבל הכא שדג זה יצא ממפעל פלוני, ובאותו מקום ידוע לנו שרובם טהורים משום שכך היה עד היום, סגי בזה כדי לקבוע בו תורת פורש מהרוב.

ברכת התורה, יוסף מרדכי שיין.

דברי חזוק

לע"נ רחל בלזמה בת יבדלחט"א משה יעקב הי"ו

א. נט"י ידיים למי שמוריד את הראש במשך היום- ישר ביום יש להסתפק אם צריך לערות מים עליהן שלוש פעמים ויטלם בלא ברכה [שו"ע ורמ"א סי' ד' סעיף ט"ן]. ודווקא הישן שיתין נשמי, אבל פחות מזה אין רוח רעה שורה ואפילו בלילה [מ"ב ס"ק ל"ד]. ובביה"ל [ד"ה "דוד"] מביא ג' דעות בשעור זמן דשיתין נשמי, והדעה המקובלת בפוסקים ששיעור זמן הוא חצי שעה, והקם בצהרים משנתו או הישן בסדר בהורדת הראש יותר מחצי שעה, צריך ליטול ידיו בלא ברכה שלוש פעמים.

ב. דיבורים בסעודה ודברי תורה בסעודה- אין משיחין בסעודה [מ"ב- אפילו בדברי תורה] שמא יקדים קנה לוטש ואפילו מי שנתעטש בסעודה אסור לומר לו אסותא [שו"ע ריש סי' ק"ע]. ודווקא בשעת אכילה גופא ומשום סכנה, אבל בין תבשיל לתבשיל מותר. ומצוה על כל אדם ללמוד תורה על שולחנו, שכל שולחן שלא אמרו עליו ד"ת כאילו אכלו מזבחי מתים. וכתב בשל"ה דילמד משנה או הלכה או אגדה או ספרי מוסר ואינו יוצא במה שמברך ברכת המזון. ועכ"פ יאמר איזה מזמור. וטוב לומר אחר ברכת המוציא מזמור "ה' רועי לא אחסר" דהוא ד"ת ותפילה על מזונותי [מ"ב ס"ק א']

ג. שמגיעים למנחה בזמן שהציבור מתפלל שמונה עשרה- יכנס שיעור שני פתחים ואח"כ יתפלל.. שלא ימהר להתפלל מיד כשנכנס אלא ישהה שיעור שני פתחים [שו"ע סי' צ' סעיף כ'] כדי שתתיישב דעתו עליו ויתפלל בכוונה, כי כשיתפלל תכף בכניסתו פתאום אין דעתו מיושבת עליו.

ד. ויהי נועם וסדר קדושה במוצ"ש- ואומרים ויהי נועם וסדר קדושה באריכות כדי לאחר סדר קדושה שאז חוזרים רשעים לגיהנם [רמ"א ריש סי' רצ"ה] באריכות היינו בנעימות קול כדי שיתארך מעט יותר ולעכב רשעים מלחזור לגיהנם דעד שישלימו ישראל סדריהם נמשכת קדושת השבת [מ"ב ס"ק ב']. ופסוק ויהי נועם צריך לאומרו מעומד [ס"ק א'].

ה. דיבורים ותפילות מחוץ לבית הכנסת הנשמעים בבית הכנסת- דבר שכיח הוא שבשעה שהציבור בבית הכנסת עומדים בתפילת שמו"ע, אדם אחד או כמה מדברים בחוץ בקול רם בצורה שנשמעת בבית כנסת ובכך קשה יותר על המתפללים לכוון בתפילתם. גם לעיתים המאחרים או המתפללים במנין מאוחר מתפללים במסדרון או בחדר שלפני בית הכנסת ולא שמים ליבם שקולם נשמע בחלל בית הכנסת ומפריע למתפללים שמו"ע.

נושאי הגלינות הקרובים:

*

וישלה - הסתכנות למצוה ולממון

וישב - חנוכה בהלכה

מקין - חנוכה באגדה

הרוצה לקבל כל

שבוע את ה"עומקא

דפרשה" במייל נא

לפנות לכתובת:

shira9945@gmail.com

חידו"ת ובידורי הלכה, [עד 700 מילים]

יתקבלו בשמחה בדוא"ר:

haym@mehadrin.net

או בתיבת "עומקא דפרשה" שבכניסה לביהכ"נ חזון איש.

ע"ג דיסק עד יום רביעי 8:30 בבוקר,

ובדוא"ר עד יום רביעי 12:00 בלילה.

יתקבל רק חומר עם שם מלא.

מפאת ריבוי הכותבים שליט"א

ועקב ההוצאות הרבות המשתרגות ותופחות

הננו להודיע שמכיון שמלכתחילה המאמרים הם

במתכונת של 700 מילים בלבד

וכפי שרשום ליד כתובת הדוא"ר,

לפיכך החורג מסך 700 מילים

מתבקש לשאת בהוצאות בסך 40 ₪